

Usporedba tradicije svetkovina Svetog Vlaha i Gospe Sinjske u dubrovačkome i sinjskom kraju

Poljak, Petra

Master's thesis / Diplomski rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:800351>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-07**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

PETRA POLJAK

**USPOREDBA TRADICIJE SVETKOVINA SVETOGA VLAHA I GOSPE
SINJSKE U DUBROVAČKOME I SINJSKOM KRAJU**

(DIPLOMSKI RAD)

MENTOR

PROF. DR. SC. MARKO DRAGIĆ

SPLIT, 2015.

**Odsjek za Hrvatski jezik i književnost
Hrvatski jezik i književnost
Hrvatska tradicijska kultura u europskom kontekstu**

**USPOREDBA TRADICIJE SVETKOVINA SVETOGA VLAHA I GOSPE
SINJSKE U DUBROVAČKOME I SINJSKOM KRAJU**

**Studentica:
Petra Poljak**

**Mentor:
Prof. dr. sc. Marko Dragić**

Split, srpnja 2015. godine

Diplomski je rad obranjen _____ u Splitu pred povjerenstvom:

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ŽIVOT I MUČENIŠTVO SVETOGA VLAHA	3
2.1. SVETI VLAHO JEDAN OD 14 SVETACA POMOĆNIKA U NEVOLJAMA	8
2.2. KAKO JE SVETI VLAHO ZAŠTITIO DUBROVNIK	9
3. ČUDOTVORNA SLIKA GOSPE SINJSKE.....	11
3.1. KAKO JE GOSPA SINJSKA SPASILA SINJ	13
4. USPOREDNICE	14
4.1. MOĆI SVETOGA VLAHA	14
4.2. KULT SVETOGA VLAHA	17
4.2.1. PUTOVI ŠIRENJA KULTA SVETOG VLAHA	17
4.2.1.1. Italija	18
4.2.1.2. Švicarska	18
4.2.1.3. Njemačka	19
4.2.1.4. Francuska	19
4.3. RED SVETOGA VLAHA I BLAŽENE DJEVICE MARIJE	19
4.4. HODOČAŠĆA	20
4.5. KULT GOSPE SINJSKE	26
4.6. MARIJANSKA SVETIŠTA.....	30
5. SLAVLJA	34
5.1. DUBROVNIK	34
5.1.1. FESTA SVETOGA VLAHA.....	35
5.2. SVETKOVINA VELIKE GOSPE U SINJU.....	39
6. ZAKLJUČAK	45
LITERATURA.....	47
SAŽETAK.....	50
SUMMARY	50

1. UVOD

Ako bismo književnost kao jezičnu tvorevinu odvojili od svih ostalih umjetnosti kao nejezičnih tvorevina, a zatim je razlučili na usmenu i pisanu, mogli bismo zaključiti da je usmena književnost najstariji oblik umjetnosti. Tvorci usmenoknjiževnih tekstova talentirani su pojedinci koji primjećuju da je neke sadržaje vrijedno sačuvati od zaborava. Oni osjećaju odgovornost prema svome narodu i budućim naraštajima te se trude prenijeti određene vrijednosti u govor ili druge izražajne sustave kojima se narod služi, ples ili pjevanje. Te novonastale strukture žive u izvedbama naroda koji ih primaju kao svoje vlastite i slobodni su u strukture unijeti promjene, stvarati inačice tekstova, ubacivati duhovite dosjetke. Zbog toga što je ponikla iz naroda i što se očuvala zbog želje naroda, usmena se književnost još naziva i *narodna književnost*. Tekstovi se u narodu prenose sve dok imaju svrhu; ako ih pojedinac ili zajednica više ne trebaju, ako su istrošeni ili prazni, velika je vjerojatnost da će pasti u zaborav ukoliko ih nitko nije zapisao.¹

Termin *usmena književnost* prvi je upotrijebio Paul Sébillot 1881. U *littérature orale*, pojmu koji je Sébillot tada skovao, naglasak je na načinu prenošenja književnosti. On usmenu književnost smatra užim područjem folklora, a folklor kao pojam za njega obuhvaća „*pripovijetke, predaje, narodne pjesme, poslovice, zagonetke, nabrajalice – tu skupnost što sačinjava neku vrst kulture za razonodu za sve one koji se zbog neznanja ili nedostajanja vremena ne mogu služiti knjigama – a označiti se može zajedničkim imenom usmena književnost*“.² Mogli bismo reći da je usmena književnost stara koliko i samo čovječanstvo jer su ljudi oduvijek bili skloni stvaranju priča, prepričavanju narodnih predaja, sastavljanju i pjevanju pjesama u različitim prilikama. U svakom narodu, pa tako i u hrvatskom, vrlo je vjerojatno da je nepovratno izgubljeno nemjerljivo bogatstvo usmenih tekstova u agrafijskoj fazi kulture. Tek se s pojavom pisma počela zapisivati usmena književnost. Iz zapisanih predaja o kulturi, običajima, vjerovanjima, duhovnim i moralnim vrijednostima, saznajemo kako se narodni običaji Hrvata danas razlikuju od onih iz vremena dolaska Hrvata.

Etnolozi uglavnom razlikuju *prahrvatsku* i *starobalkansku* kulturnu tradiciju. Prahrvatsku tradiciju tvore „*davna kulturna dobra i tradicije što su ih Hrvati baštinili još u*

¹ Botica, Stipe; *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.; 9.

² Bošković-Stulli, Maja; *Usmena književnost nekad i danas*, Prosveta, Beograd, 1983.; 43.

*svojoj pradomovini (...), pa ih onda sa sobom donijeli ovamo u novu domaju*³, dok starobalkansku tradiciju tvore sva ona dobra koja su Hrvati zatekli kod starosjedilaca nakon doseljenja. Značajan su utjecaj na hrvatsku tradicijsku kulturu izvršili Iliri, Grci i Rimljani. Kada su Hrvati došli na ove prostore u sedmom stoljeću, pričali su slavenskim jezikom i živjeli po slavenskim običajima. Pretpostavlja se da su naišli na kršćanstvo i da je proces pokršćavanja tekao jako dugo; toliko da i danas, uz obilježavanje kršćanskih blagdana, još uvijek žive i običaji koji su izvorno bili poganski. Najstarija usmena predaja koju je Konstantin VII. Porfirogenet u 10. stoljeću zabilježio u djelu *De administrando imperio* kaže da su na hrvatsko područje prvi stigli petero braće: Hrvat, Kluk, Kosenc, Lobel i Muhlo te dvije sestre: Tuga i Buga. Možda nije slučajno da se radi o sedmero braće i sestara jer broj sedam, uz broj tri i dvanaest, ima puno simboličkog značenja u hrvatskoj tradicijskoj kulturi.⁴

Ljetopis Popa Dukljanina također je značajan za hrvatsku tradicijsku kulturu jer je katolički svećenik iz Bara istaknuo da je, uz ono što je čitao, zapisao i „*ono što sam čuo pričati od naših otaca i vremešnih staraca kao pravu istinu*“.⁵ Pop Dukljanin usmenu je predaju smatrao vrijednom zapisivanja, a znanja svojih predaka nazvao je *pravom istinom*. I u drugim važnim spisima, *Vinodolskom zakonu* (1288.) i *Istarskome razvodu* (1325.), „*stariji bolje spominahu v zakonih svojih otac i od svojih ded ča bihu slišali*“, a riječ starijih i iskusnih je uvijek istinita jer „*starci znajahu pravdu*“.⁶ Najviše se usmene književnosti, posebice lirskih pjesama i poslovice, počelo zapisivati u 15. stoljeću. Najstarija hrvatska lirski minijatura, distih „*O Jelo, vita Jelo, ne hod' sama na vodu!*“⁷, zapisan je 1462. unutar optužnice dubrovačke obitelji Gučetić protiv onih koji su ogovarali žene iz te obitelji. Juraj Šižgorić svoj doprinos usmenoj književnosti, ali i tradicijskoj kulturi o kojoj saznavamo, daje u svom djelu *De situ Illyriae et civitate Sibenici* iz 1497. Uz opisane prigode u kojima su se pjevale, Šižgorić je imenovao „*naricaljke, svadbene (pirne), ljubavne (podoknice: serenate i matinate), pjesme uz rad i popijevke od kola*“.⁸ Također, dragocjeni su i njegovi zapisi o hrvatskim narodnim poslovicama te njihova ukorijenjenost u hrvatskoj kulturi.

Hrvatska književna renesansa bila je i renesansa hrvatske usmene književnosti zahvaljujući Nikši Ranjinu, Marinu Držiću, Petru Hektoroviću, Petru Zoraniću i drugim

³ Gavazzi, Milovan; *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, 1991.; 78.

⁴ Botica, Stipe; *Lijepa naša baština (književno-antropološke teme)*, Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.; 8-10.

⁵ Isto, 13.

⁶ Isto, 13.

⁷ Botica, *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*; 10.

⁸ Isto.

piscima koji su u svoja djela uključili narodne pjesme, popijevke, balade, bugarščice i na taj način ih sačuvali od zaborava. Ipak, zlatno doba usmene književnosti počinje od 18. stoljeća. Podjednako je usmena književnost nastajala u svim hrvatskim sredinama, a svaka sredina je njegovala svoje narječje tako da su zapisi raznoliki ne samo u formama i u motivima, nego i u jeziku koji oživljava duh vremena. Biskup Maksimilijan Vrhovac 1813. godine u svojoj *Okružnici* ukazao je na prikupljeno blago usmenog pjesništva, narodnih predaja i poslovice te pozvao svećenstvo da zapisuju usmene književne vrste uz obavijest kada su, gdje i od strane koga sastavljene. Uslijedio je hrvatski narodni preporod koji se s posebnim zanosom i ponosom odnosio prema usmenim predajama i tradiciji. Taj romantičarski zanos održavao se i jačao, a zanimanje za usmenu književnost pojačalo se osamostaljenjem Republike Hrvatske te traje i danas.⁹

*„Hrvatska usmena književnost, (...) ima najveće zasluge za očuvanje hrvatskoga nacionalnoga i vjerskoga identiteta. Hrvatska tradicijska kultura i književnost svjedoče četrnaest stoljetnu ukorijenjenost Hrvata u europskoj kulturi i civilizaciji.“*¹⁰ Upravo putem usmene književnosti saznajemo o običajima Hrvata za vrijeme svetkovina kroz godinu te možemo dobiti uvid u značenja pojedinih običaja i vrijednost očuvanja narodne baštine. U nastavku rada, bit će riječi o nastanku hrvatskih gradova Dubrovnika i Sinja te o čudotvornim moćima njihovih zaštitnika, svetoga Vlaha i Gospe Sinjske. Sve što danas imamo prilike saznati, znamo zahvaljujući vrijednom narodu koji je usmenim putem prenosio legende i stvarao kult svetog Vlaha i Gospe Sinjske.

2. ŽIVOT I MUČENIŠTVO SVETOGA VLAHA

Dubrovnik, u svijetu poznatiji pod imenom Ragusa, najjužniji je hrvatski grad. Smješten na obali Jadranskog mora, svojom ljepotom i bogatom poviješću privlači brojne turiste i zaljubljenike u kulturu i umjetnost. Način nastanka ovog grada često je predmet rasprava za Dubrovčane i istraživače njegove povijesti. Epidaur, poznat kao Ragusa Vecchia, današnji Cavtat, prvi se put spominje 47. godine prije Krista kada je razoren. Međutim, ne može se sa sigurnošću utvrditi jesu li ga razorili Avari, Slaveni, potres ili plimni val. Prema jednom mitu, razaranjem Raguse Vecchie i bijegom stanovništva nastala je Ragusa. Drugi mit

⁹ Bošković-Stulli; 80.

¹⁰ Dragić, Marko; *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti* (Fakultetski udžbenik), Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.; 13.

kaže da se Dubrovnik razvio podno brda Srđ na području koje je nekoć pokrivala hrastova šuma. U *Ljetopisu Popa Dukljanina* zapisano je da su Hrvati mjesto nazvali Dubrovnik, u značenju „šumovit“, jer su prije gradnje grada došli iz dubrave tj. šume.¹¹ Arheološkim istraživanjima i pronalaskom ilirskog i helenskog novca nametnulo se mišljenje kako se Dubrovnik postupno razvijao još od drugog – trećeg stoljeća prije Krista i da je najvjerojatnije nastao neovisno o Cavtatu kao ilirsko naselje na hridi koje će postati osnovom za izgradnju rimske utvrde za kontrolu plovidbe.¹²

Prva poznata uporaba riječi *Dubrovčani* nalazi se u povelji bosanskoga bana Kulina iz 1189., a prva uporaba riječi *Dubrovnik* u povelji srpskog vladara Stefana Nemanje iz 1215. godine.

U gotovo cijelom svojem postojanju Dubrovnik, odnosno Dubrovačka Republika, plaćala je svoju neovisnost moćnijim državama. Vrhovnu vlast obnašao je Bizant, Ugarsko Kraljevstvo, Mlečani pa Osmansko Carstvo sve do pada Republike 1808. godine kada je Grad pripojen francuskim ilirskim provincijama. Na Bečkom kongresu 1815. godine Dubrovnik je postao dio habsburške Dalmacije. Republika se više nikada nije obnovila, a nakon Prvog svjetskog rata i pada Austro-ugarske Monarhije 1918. godine, Dubrovnik je zajedno sa ostalim hrvatskim područjima, ušao u Kraljevstvo SHS (koje će kasnije pod različitim nazivima predstavljati zajednicu južnoslavenskih naroda) čiji je dio Dubrovnik bio sve do osamostaljenja Republike Hrvatske u Domovinskom ratu 1991. godine.¹³

U nestabilnim povijesnim i političkim okolnostima, u kojima se mijenjala vlast i društvo, nešto je ipak bilo stalno i stabilno. Stoljeća su prolazila, a u šetnji gradom Dubrovčani su uvijek mogli susresti istog sjedobradog starca. Na brodovima, Vratima od luke, na Vratima od Grada, Kneževom dvoru i Sponzi, kuli Minčeta, utvrdi Lovrijenac, svugdje se mogao vidjeti kip svetog Vlaha. U doba Dubrovačke Republike, lik sveca bio je i na zastavi, državnom pečatu, kneževom prstenu. Svi službeni dokumenti započinjali su i završavali njegovim imenom i molbom za zagovor. Sveti Vlaho uvijek je bdio i molio za svoj grad.

¹¹ Botica, *Lijepa naša baština*; 14.

¹² Brigović, Dominik; *Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika*, Dominik Brigović, Dubrovnik, 2012.; 25-27.

¹³ Isto, 79.

„Ne daj, Najveći, Bože, da tvrđave ove nad kojima pomno stražarim, zla ikada pritisne kob! Kriste, održavaj vazda sigurnost zidina ovih da bi uvijek te moj slavio puk!“¹⁴

Slika 1. Kip svetog Vlaha na Crkvi sv. Vlaha u Dubrovniku

Sveti Vlaho obasuo je Dubrovnik ljubavlju i zaštitom, a Dubrovčani svoju zahvalnost iskazuju svetkovanjem Feste u njegovu čast. Tada u grad, uz zvonjavu zvona, dođu svećenici i biskupi, festanjuli i trombunjeri popraćeni pukom odjevenim u narodne nošnje ili svečana odijela kako bi slavili svoga Parca.

Malobrojni su izvori informacija o životu svetoga Vlaha. Zna se da je bio biskup u Sebasti i da nikada nije napustio svoj rodni kraj. Sebasta je danas turski grad Sivas, smješten oko 320 kilometara istočno od Ankare, s oko 150 000 stanovnika. Regija u kojoj je živio Vlaho nalazi se sjeveroistočno od Kapadocije, s kojom je u rimsko doba tvorila pokrajinu Armenia Parva, a nazivali su je Malom Armenijom. Grad Sivas u prošlosti je bio poznat pod raznim nazivima: Salvatio, Savasto, Sevastum, Suvas, Siwas. Armenci su rano nastanili Sebastu, a armenski se jezik govorio već u 2. stoljeću poslije Krista. Sredinom 3. stoljeća u Sebastu dolaze biskupi iz vjerskog središta Caesarea Mazaca (današnji grad Kayseri, nedaleko od Sebaste) te započinju pokrštavanje naroda.¹⁵

Smatra se da je sveti Vlaho rođen oko 280. godine poslije Krista. Odrastao je u imućnoj poganskoj obitelji te je izučavao medicinu koja se u Armeniji već dugo prakticirala. Vlaho je bio skroman, a pripovijeda se da je često liječio ljude i životinje samo znakom križa i molitvom. Njegova je misao vodilja bila: *radije biti koristan, nego vladati*. Ipak, zbog njegove

¹⁴ Isto, 13.

¹⁵ Margaritoni, Marko; *Sveti Vlaho: Povjesnice i legende*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.; 9-10.

blagosti i dobroćudnosti, Armenci su ga nakon smrti biskupa Mehrugjana izabrali za biskupa. Iako nije htio postati biskup, ipak se prepustio Božjoj volji i volji naroda. U to je doba Rimskim Carstvom vladao car Aurelije Valerije Dioklecijan koji je 303. godine naredio progone kršćana po čitavom Carstvu, ujedno i Maloj Armeniji. Vlaho je bio spreman žrtvovati se za svoju vjeru, no ipak je poslušao Božji glas te se povukao u osamu špilje na planini Argej. Dane bi provodio u molitvi, a noću bi sišao među puk propovijedati vjeru i ohrabriti mučenike. Nitko mu nije želio smetati u molitvi, ali ipak su ga mnogi odlučili slijediti te se za njegovu popularnost pročulo po cijelom kraju. Ubrzo je glas došao i do Rimljanina Agrikole, tadašnjeg rimskog namjesnika u maloj Armeniji. Njega su lovci izvijestili da ne mogu loviti jer su se sve divlje zvijeri skrile u špilji u kojoj je Vlaho molio i to ga je nagnalo da pošalje vojnike po Vlaha. Noć prije nego će vojnici doći po njega, Vlahu se ukazao Isus s porukom da ustane i napravi žrtvu. Iduće je jutro Vlaho srdačno dočekao vojnike te se uputio s njima do vladara Agrikole. Na putu je učinio dva čuda. Jednoj je siromašnoj ženi vuk ugrabio prašćića, a ona je zavapila Vlahu da joj se prašćić vrati. Vlaho je umirio rekavši joj da će životinja biti vraćena, što se potom i dogodilo. Drugo je čudo povezano sa grlom. Žena je dovela sina koji se gušio jer mu je u grlu zastala riblja kost. Vlaho je odmah položio ruke na dječaka i molio za ozdravljenje. Savjetovao je narod koji je bio prisutan da uslijed bolesti grla mole Gospodina po njegovom zagovoru. Dok je izgovarao molitvu, na nebu se pojavilo svjetlo, a glas je progovorio:

*„Dragi junače, ja sam Gospodin koji te uzvisio i koji će te slaviti. Zbog toga ću uslišiti sve što si tražio za duše svih. Zamole li me u tvoje ime, oslobodit ću svakoga od bolesti, opasnosti ili patnje. Ako onaj tko moli ne bude oslobođen tih muka, doživjet će nagradu vječnoga života. Blagoslovit ću udovicu koja ti je pomogla i sve one koji će te se sjećati. Dat ću im zemaljska i vječna dobra.“*¹⁶

Kada je Agrikola saznao što se zbilo na putu, razljutio se i odmah po dolasku zatočio Vlaha. Izrugivao se njegovoj vjeri i pokušavao ga izmoriti udarcima kako bi se preobratio. Kako mu to nije pošlo za rukom, naredio je da ga ponovno bace u zatvor na što mu je Vlaho odgovorio: *„Bezumniče, zar vjeruješ da možeš iz mog srca kaznama izbaciti ljubav prema Bogu koji me osnažuje?“*¹⁷ Uslijedilo je strašno mučenje. Agrikola je dao objesiti Vlaha na drvo, a vojnici su mu oderali kožu željeznim češljevim. Vratili su ga u zatvor, a potom i

¹⁶ Tchouhadjian, Armand; *Sveti Vlaho, biskup iz Sebaste*, Matica Hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2010.; 17.

¹⁷ Isto, 17.

odlučili potopiti u ledenoj vodi opterećenog velikom težinom. Osamdeset se vojnika dobrovoljno javilo da ih se potopi zajedno s Vlahom. Svi su izginuli, a Vlaho je izašao na površinu neozlijeđen da primi krunu što mu je Bog pripremio kao nagradu zato što ga se nije odrekao. Agrikola je dao ubiti sve žene koje su njegovale Vlahu u zatvoru, a nakon toga je, osjećajući se potpuno bespomoćno, izdao naređenje da se Vlahu odrubi glava. Dok je klečao, čekajući izvršenje kazne, uputio je Bogu molitvu da svi koji se razbole od bolesti grla, a zazovu Božju pomoć po njegovom zagovoru, budu uslišani. Trenutak prije nego što mu je odrubljena glava, začuo se glas s neba: „*Ja sam Bog koji te dosad proslavi, nagradit ću te još većom slavom i svoju milost udijelit ću onima koji budu slavili tvoju uspomenu*“!¹⁸

Eliza, jedna od Vlahovih sljedbenica, pokopala je njegovo tijelo podno zidina Sebaste. Datum njegove smrti razlikuje se u kalendarima; prema Apostolskoj armenskoj crkvi obilježava se 17. siječnja, po julijanskom kalendaru 11. veljače, a gregorijanskom 3. veljače. Iako neki navode da je sveti Vlaho pogubljen 317. godine, većina povjesničara slaže se da je pogubljen u veljači 320. godine, te da je treći dan u veljači bio dan njegova rođenja za Nebo.

Prvi pisani spomen na svetog Vlahu datira iz 6. stoljeća, a autor je grčki liječnik Aecije iz Amide. Riječ je o dokumentu *Contractae ex Veteribus Medicinae Tetrabiblios*, liječničkoj zbirci u kojoj se po prvi put sveti Vlaho dovodi u vezu s grloboljom, to jest, čudesnim ozdravljenjima od različitih bolesti grla. U 8. stoljeću, između 730. i 735. godine, njegovo se ime spominje u martirologiju¹⁹ engleskog redovnika Bede Časnoga; a u 9. stoljeću, između 850. i 870. godine, u martirologiju francuskog redovnika Adona. Informacije o životu svetog Vlahu nalaze se i u menologiju²⁰ Šimuna Metafrasta koji je opisao živote 148 svetaca. I Armenski sinaksar²¹ iz 13. stoljeća, između 1240. i 1265. godine spominje Vlahovo ime. 1244. godine Vatikan je na koncilu u Lionu proglasio Vlahu svetim, a 1584. godine službeno priznaje Vlahov kult. Bolandisti²² su u *Svetačke spise* iz 1643. godine uključili svetoga Vlahu,

¹⁸ Isto, 33.

¹⁹ Po Klaiću, *grč.* knjiga s opisom života i stradanja prvotno svetaca i mučenika, a u prenesenom značenju i drugih patnika i progonjenika.

²⁰ Po Klaiću, *grč.* pravoslavna crkvena knjiga s opisima života svetaca po pojedinim danima i mjesecima.

²¹ Po Klaiću, *grč.* pravoslavna crkvena knjiga s kratkim životopisima svetaca poredanim po kalendarskim datumima.

²² Udruženje znanstvenika – na početku samo isusovaca, a danas i neiskusovaca, povjesničara i jezikoslovaca, koji od početka 17. st. proučavaju živote svetaca. Skupina je dobila ime po isusovcu Jeanu Bollandu. Namjera im je bila osloboditi životopise svetaca od nakupina legendi i suprostaviti se osudama kulta svetaca te ustanoviti vjerodostojnost najstarijih izvora.

a francuski benediktinci Baudot i Chaussin u 20. stoljeću objavili živote svetaca u više svezaka²³ te potvrdili da je Vlaho armenski svetac iz Sebaste.²⁴

2.1. SVETI VLAHO JEDAN OD 14 SVETACA POMOĆNIKA U NEVOLJAMA

U 13. stoljeću u Njemačkoj, stvorena je skupina svetih pomoćnika čiji je kult i danas vrlo popularan, osobito u Njemačkoj i Austriji. Među četrnaest pomoćnika nalaze se sveci i svetece kojima se vjernici mole u nevolji ili u teškom zdravstvenom stanju. Sveci pomoćnici su:

Sveti Akcije, pomoćnik protiv glavobolje i tjeskobe (8. svibnja); sveta Barbara, pomoćnica protiv nenadane smrti i gromova (4. prosinca); sveti Cirijak, pomoćnik protiv đavolskog opsjednuća (8. kolovoza); sveti Dionizije, također protiv đavolskog opsjednuća te glavobolje (9. listopada); sveti Egidije, pomoćnik protiv iracionalnog straha, nemoći, ludosti (1. rujna); sveti Erazmo, zaštitnik mornara (2. lipnja); sveti Eustahije, vjernici ga zazivaju u svim nevoljama, osobito da udalji opasnost (paklenog) ognja (20. rujna); sveti Juraj, pomoćnik protiv kožnih bolesti te zaštitnik srednjovjekovnih vitezova i vojnika (23. travnja); sveta Katarina; pomoćnica pri govornim poteškoćama te zaštitnica kršćanskih filozofa (25. studenoga); sveti Kristofor, pomoćnik protiv uragana, kuge, prometnih nesreća (25. srpnja); sveta Margareta, pomoćnica protiv križobolje, zazivaju je i trudnice (20. srpnja); sveti Pantaleon, zaštitnik sušičavih bolesnika i liječnika (27. srpnja); sveti Vid, zaštitnik padavičara, opsjednutih, ljudi slabog vida i sluha (15. lipnja); te naposljetku, sveti Vlaho ili sveti Blaž, pomoćnik protiv bolesti grla (3. veljače).²⁵

Sveti se Vlaho tako našao u skupini s drugim velikim svecima zahvaljujući čudima koja je ostvario nakon zaziva i molitvi vjernika koji su se njemu utjecali za pomoć. Najpoznatije svetište u čast četrnaest svetih pomoćnika, *Vierzehnheiligen*, podignuto je u bavarskoj pokrajini *Oberfranken*. Ovu vrlo lijepu crkvu u rokoko stilu izgradio je Balthasar

²³ *Vie des saints et des bienheureux selon l'ordre du calendrier avec l'historique des fêtes*, Paris, 1935. – 1959.

²⁴ Tchouhadjian, 8.

²⁵ Tchouhadjian, 22-23.

Neumanns, a raskoš boja, svjetla, oltara i kipova stavlja ovo svetište u red glasovitih crkava u Njemačkoj.²⁶

Slika 2. Kip sv. Vlaho (lijevo) s oltara 14 svetih pomoćnika u crkvi Vierzehnheiligen (desno), Bavarska

2.2. KAKO JE SVETI VLAHO ZAŠTITIO DUBROVNIK

Jedan je nepoznati ljetopisac potanko opisao kako se 971. godine pred Dubrovnikom usidrila mletačka flota s više od 100 brodova s vojskom. Neki brodovi su se usidrili pred Lokrumom, neki u Gružu, a Dubrovčanima su opravdali svoj posjet potrebom opskrbe hranom i vodom na putovanju za Levant. Nepoznati autor dalje navodi da su Mlečani zapravo došli osvojiti grad, a da su ih lakovjerni Dubrovčani prijateljski ugostili. Povijesno nije dokazano da su Mlečani 971. godine doplovili do Dubrovnika, iako su mu bili stalna prijetnja. Mlečani su prijateljevali sa Bizantom dok se Dubrovnik morao dogovarati sa susjedima, slavenskim vladarima Huma i Travunije te im plaćati danak koji je plaćao i Bizantu. Mlečani su pak neko vrijeme za slobodno trgovanje po Jadranu plaćali danak neretvanskim gusarima. Kako bi učvrstili svoju vlast, u posljednjim godinama 10. stoljeća krenuli su osvajati dalmatinske gradove duž dalmatinske obale. To je vrlo brzo urazumilo neretvanske gusare koji više nisu uzimali danak Mlečanima. Ipak, ne postoje dokazi da je ta flota zaista došla do Dubrovnika tako da nema uporišta za priču nepoznatog ljetopisca. Međutim, priča o mletačkom osvajanju Dubrovnika posebija je po nečem drugom. Naime, glavni je lik ove legende don Stojko, župnik crkve svetog Stjepana. Noć uoči iskrcavanja Mlečana u

²⁶ Isto.

Dubrovnik, don Stojko krenuo je u crkvu da se pomoli. U crkvi je naišao na vojsku pod zapovjedništvom starca duge sijede brade koji se don Stojku predstavio kao sveti Vlaho, predvodnik nebeske vojske koja je poslana da obrani Grad od Mlečana. Sveti je Vlaho zatražio od don Stojka da obavijesti vlast kako bi organizirali obranu Grada. Kada su Mlečani uvidjeli da Dubrovčani znaju za njihove namjere te da neće moći provesti svoj plan, sutradan su otplovili. Kada je don Stojko pozvan u Senat kako bi objasnio objavljivanje svetog Vlaha, prepričao je njegovo obraćanje: „*Ja sam sveti Vlaho, biskup od Sebaste i mučenik, došao sam s Neba poslan od Boga da obranim Grad, da sa svojom nebeskom vojskom spriječim Mlečane, koje ste primili u goste, da iznenada, u noći, navale na gradske zidine i osvoje moj i vaš Grad*“.²⁷ Ispričao je kako ga je starac upozorio da budu pažljiviji i ne vjeruju naoružanim susjedima.²⁸

Do opisanog događaja, Dubrovčani su častili bizantske svece ratnike, svetog Srđa i svetog Baka. Nakon što su u velikoj obrani prepoznali milost svetoga Vlaha, odredili su ga za svoga zaštitnika, a potom njegov lik dali otiskati na državni barjak, novac i pečat, istodobno postavljajući njegove kipove na gradske zidine. Kult svetog Vlaha vrlo je brzo zaživio te ga se kao sveca tradicionalno štuje od 972. godine. Sveti Vlaho ujedinio je sve Dubrovčane, a bez njegova zaziva nikada se više nije ništa započinjalo ni dovršavalo u Gradu. Primjerice, Dubrovački statut, donesen 1272. godine, kao najvažniji pravni dokument grada jer uređuje sve odnose, također započinje zazivom svetome Vlahu kojim ga se moli za pomoć i milost za grad i Dubrovčane. Također, sve važnije knjige i dokumenti Dubrovačke Republike spominju svetoga Vlaha i traže njegovu pomoć pa tako i uvod zemljišne knjige započinje sljedećim riječima:

„*U ime Boga svemogućega i slavne Gospe Djevice Marije, naše odyjetnice i gospodina Vlaha, slavnog mučenika i milosnog branitelja i guvernera uzvišenog i glasovitog Grada Dubrovnika.*“²⁹

Još se jedna inačica legende o svetom Vlahu pripovijeda u narodu. Naime, Dubrovčani su s koljena na koljeno prenosili priču o zlatnim vlasima kose i brade svetoga Vlaha koje su jednom davno doplutale u dubrovačku luku. Kada su ih opazili, čuvari su dali znak za uzbunu, a Dubrovčani su pohitali vidjeti čudnovate vlasi. Nakon što su ih izvadili iz mora, odnijeli su

²⁷ Brigović, 39.

²⁸ Nagy, Josip; *Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Vol.7 No.3, Split, 1972.; 257-258.

²⁹ Margaritoni, *Sveti Vlaho*; 46.

ih u Crkvu s obzirom na to da nije bilo sumnje da su sjajne vlasi svetačke. Sveca su potom nazvali Vlaho i imenovali ga svojim zaštitnikom jer su smatrali da su vlasi s razlogom doplutale do Dubrovnika.³⁰

3. ČUDOTVORNA SLIKA GOSPE SINJSKE

Druga svetkovina o kojoj će biti riječi u nastavku rada slavi se u gradu Sinju, malenom alkarskom mjestu u Dalmatinskoj zagori, a to je svetkovina Velike Gospe. Sinj se smjestio na sjeverozapadni rub Sinjskog polja, u dolinu rijeke Cetine, četrdesetak kilometara od Splita. U sjeni je planine Visoke, u podnožju stare tvrđave koju Sinjani zovu Gradom. Upravo podno Grada nađen je i natpis na latinskom jeziku iz kojeg je vidljivo da se utvrda u antičko doba zvala Osinium te da je bila središte ilirskoga plemena Ozinijata. Ispod Osiniuma razvilo se naselje koje se u dokumentima spominje kao Cetingrad, a s vremenom je na njega potpuno prenjeto ime Sinj. Iako nema puno informacija o samim počecima i nastanku grada, materijalni ostaci potvrđuju da su na tim prostorima prije dolaska Hrvata živjeli Iliri, Grci i Rimljani. Grad Sinj, u obliku *Vsin*, spominje se kasno u srednjem vijeku, 1341. godine, a 1345. u ugovoru između kralja Ljudevita i Ivana II. Nelipića zapisano je ime *Zyn*. Ivan II. bio je knez Cetinske županije te je na svom posjedu u Cetini ispod Zyna dao sagraditi samostan franjevcima i crkvu Svete Marije koji su postali kulturno i duhovno žarište Sinja. Nažalost, obe građevine srušene su u pohodima Turaka koji su osvojili Sinj 1536. godine. Pred Turcima, jedan dio franjevaca sklonio se na Trsat, ponijevši sa sobom crkvene knjige, spise i ostale dragocjenosti. Drugi dio franjevaca pobjegao je u Bosnu, u Ramu, odakle su obilazili vjermički puk u Cetini koliko su im to prilike dozvoljavale. Mlečani konačno oslobađaju Sinj 1686. pod vodstvom Girolama Cornara i od tada se grad opet nalazi u sastavu Mletačke Republike. Godinu dana nakon, 1687., franjevci se vraćaju iz Rame u Cetinsku krajinu i sa sobom dovode, prema pisanim svjedočanstvima, gotovo 5000 obitelji. Međutim, nisu obitelji jedino vrijedno što su franjevci tada doveli u Sinj. Naime, oni su sa sobom ponijeli i najdragocjenije blago, *Čudotvornu sliku Majke Božje*.³¹

Najstariji povjesničar njena štovanja, fra Petar Filipović zapisao je da ni od starijih franjevaca nije uspio saznati otkuda je i kako *Slika* došla u Ramu. Međutim, saznao je da je

³⁰ Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*; 293.

³¹ Ljubičić, Boris; *Alka*, Viteško alkarsko društvo, Sinj, 2001.; 12-13; Marić, Mirko, svećenik; *Sinj i njegova Gospa*, Matica Hrvatska – ogranak Sinj, Sinj, 2012.; 37-39.

ona izvorno nosila naziv *Slika Gospe od milosti* te da se u crkvi u Rami isprva nije štovala kao poslije i nalazila na oltaru, već u jednom izdupku na zidu. Fra Stanko Petrov, naprotiv, nagađao je da se ona najprije nalazila u Cetingradu te da su je fratri, po padu Sinja 1536., odnijeli sa sobom u Ramu odakle su je opet vratili u Sinj 1687. godine. Ono što je zanimljivo jest činjenica da je samostan svetog Petra Apostola, u ono vrijeme dok se u njemu nalazila *Slika*, bio više puta pljačkan, paljen i rušen, a da *Slika* nijednom nije nastradala. Neki su vjernici u tome vidjeli znakove Božje providnosti te su se običavali moliti i paliti svijeće pred likom Majke Božje.³²

Kada su u listopadu 1687. godine krenuli iz Rame, fratri se ipak nisu duže zadržavali u Sinju, već su nastavili put preko Dugopolja i Klisa prema Splitu. Na Sustjepanu su se 9. siječnja 1688. uselili u stari benediktinski samostan i živjeli tu nekoliko godina, skrivajući *sliku Gospe od milosti*. Kada se pročulo da bosanski fratri imaju čudotvornu sliku, vjernici su se zalagali za to da se slika izloži javnosti. Fratri su se bojali da im slika ne bi bila oduzeta, stoga su je odlučili sakriti u kuću Jure Rubičića u Velom Varošu. Jure je *Sliku* spremio u ormar, a za nju su znali samo on i dva fratra. Ukućani su stavljali na ormar sve što bi im se našlo po rukom, ali već sljedeće jutro sve bi se našlo na podu, čitavo i netaknuto. Nakon što je domaćin to vidio, naredio je da se na ormar ništa ne stavlja te da pred njim uvijek gori uljano svjetlo.³³

Međutim, franjevci se ipak nisu navikli na Split i nedostajao im je narod s kojim su krenuli iz Rame u Sinj. U Sinju, pokraj groblja svetog Franje, odlučili su izgraditi manji samostan i crkvu. Po završetku građevinskih radova, franjevci su se vratili u Sinj, a *Sliku* su ostavili na čuvanje ocu Anti Pletikosiću koji je dobio zadatak da je donese kad se fratri smjeste. Nakon nekog vremena, on je kradimice uzeo i pješice krenuo prema Sinju pod okriljem noći. Kada je stigao blizu grada ujutro, redovnici su okupili razdragani puk i krenuli pred oca Pletikosića da ga dočekaju i, pjevajući duhovne pjesme te kličući Gospi, isprate *Čudotvornu sliku* do oltara crkvice sv. Franje. Od tada, *Slika* više nikada nije napustila Sinj.³⁴

S obzirom da skućeni proplanak na groblju svetog Franje nije bio prikladno mjesto za marijansko svetište, fratri su izmolili mletačke vlasti da im dodijele novo mjesto gdje će sagraditi samostan. Unatoč nedostatku novca i stalnoj opasnosti od Turaka, radovi su bili

³² Soldo, Josip; Šetka, Jeronim; *Sinjska spomenica 1715. - 1965.*, Franjevački provincijalat, 1965.; 11-14.

³³ Isto.

³⁴ Isto.

gotovi 3. studenog 1712. godine, zahvaljujući Božjoj providnosti i trudu gvardijana fra Pavla Vučkovića. *Slika Gospe od milosti* preselila se u novu crkvu pod Kamičkom 1714. godine.³⁵

3.1. KAKO JE GOSPA SINJSKA SPASILA SINJ

Nažalost, blagostanje nije dugo potrajalo. Iako su se svi ponadali boljim i mirnijim danima, već 1715. godine, na blagdan Sveta tri kralja, stigla je vijest da su Turci objavili rat Mlečanima. Sinjska straža je 23. srpnja s Prologa poslala znak da je turska vojska krenula iz Livna. Serašćer Mehmed-paša, poturica Ćelić, s vojskom od nekoliko desetaka tisuća vojnika prešao je preko Prologa. Neki su fratri otišli u Split, a fra Pavao Vučković i još šestorica spremili su *Sliku Gospe od milosti* u sanduk i s njom se sklonili u Tvrđavu gdje je bila kršćanska posada od oko 700 branitelja. Juriš na Sinj započeo je 8. kolovoza. Istog dana Turci su zapalili netom sagrađenu crkvu pod Kamičkom, od koje su ostali samo goli zidovi. Hrabra je vojska uspijevala odbijati navale koje su se događale sljedećih dana. Kada su saznali da je među njima slika Gospe, bilo je naređeno da se stavi na oltar svete Barbare u crkvi svetog Mihovila. Najjači napad zbio se 14. kolovoza, a borba je trajala 3 sata. Fratri i svi ostali koji se nisu mogli boriti, sa suzama u očima i na koljenima, bili su ustrajni u molitvi pred *Slikom* koja. Zauzvrat je Gospa dala braniteljima hrabrost da viteški brane i naposljetku obrane svoj grad i svoj narod. Turci su bili odbijeni i svladani, ujutro pod Sinjem nije bilo više niti jednog Turčina. Serašćer je sabrao svoju vojsku, podigao topove i vratio se u Livno. Pod gradom su ostale ljestve, alat, mnoštvo granata i nekoliko barjaka. U borbi za Sinj Turci su izgubili više od 10 000 vojnika, a branitelji Sinjske tvrđave imali su 64 ranjenika i 35 poginulih vojnika. Da je Sinj pao, teško da bi se Klis obranio, a potom bi bila upitna sudbina čitave Dalmacije. Sinjski branitelji i pobožni narod, zajedno sa cijelom kršćanskom Dalmacijom, bili su uvjereni da je Sinj obranila upravo Gospa koja je svrnula svoje oči na njih i uslišala njihove molitve za slobodu.³⁶

Fra Petar Filipović također je bio uvjeren da je pobjeda djelo Majke Božje: „*da je dakle ovo bilo njezino dobiće, sumlje ne ima; pak i Turci isti posli govorili su da su gledali svaku noć u vrime obsidnuća odit po zidu grada jednu ženu u velikoj svitlosti*“ te da su se iste gospođe plašili i naposljetku se odlučili povući.³⁷ Vojnički časnici skupili su između sebe 80

³⁵ Isto.

³⁶ Marić, 80.

³⁷ Soldo; Šetka, 14.; Dragić, *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti*; 397-401.

cekina i dali skovati zlatnu krunu kojom će okтити *Sliku*. Kruna je iskićena cvijećem, andeoskim glavicama i raznim drugim ukrasima, a pri dnu slike je stavljen natpis: „*In perpetuum coronata triumphat – anno MDCCXV = Zauvijek okrunjena slavi slavlje – godine 1715.*“³⁸

Nakon pobjede nad Turcima, Sinjani, a i štovatelji Gospe diljem Dalmacije, neslužbeno su preimenovali Gospu od milosti u Gospu Sinjsku, a s obzirom na to da su se vjernicima nebrojene molitve uslišale po Gospinom zagovoru, *Slika* je ubrzo postala čašćena kao *Slika Čudotvorne Gospe Sinjske*.

Splitski nadbiskup Cupilli novoiskovanom je krunom svećano okrunio Čudotvornu Gospu Sinjsku 22. rujna 1716. Održao je svećanu misu i propovijed, a nakon krunidbe uslijedila je procesija oko grada. *Sliku* su nosile ugledne lićnosti, a pratila ih je četa vojnika. Nakon što se procesija vratila na tvrđavu, uslijedio je blagoslov vjernika i postavljanje *Slike* na oltar u crkvi svetog Mihovila. U njoj će ostati do 1721. godine dok se ne obnovi crkva pod Kamićkom.³⁹

Od slavne pobjede 15. kolovoza 1715. godine, ustalio se obićaj da blagdan Marijina Uznesenja bude glavni blagdan Čudotvorne Gospe Sinjske. Od samih početaka, Sinjani svoju Zaštitnicu na blagdan Velike Gospe slave vrlo svećano, o čemu će više rijeći biti u nastavku rada.

4. USPOREDNICE

U poglavlju se komparativnom metodom analizira slavljenje svetoga Vlaha i Gospe Sinjske.

4.1. MOĆI SVETOGA VLAHA

U Riznici Katedrale pohranjene su relikvije raznih svetaca okovane u oklopnice od zlata i srebra. Moći svetoga Vlaha, zajedno s drugim moćima, nose se u procesiji kroz Grad na Festu svetoga Vlaha 3. veljaće. Prva riznica bila je u sada ruševnoj crkvi svetog Stjepana Prvomučenika. Nakon potresa 1667. godine, moći su bile pohranjene u Revelinu, a na svećev

³⁸ Soldo; Šetka, 14.

³⁹ Isto.

blagdan, moći su svečano prenesene u sadašnji Moćnik Katedrale. U Moćniku se nalazi više od 180 predmeta, a među njima i moćnik glave, lijeve ruke, desne ruke, noge te grkljana svetog Vlaha.⁴⁰

MOĆNIK GLAVE

Brigović je zapisao da je, po jednoj predaji, moćnik glave svetog Vlaha donesen s istoka te da se u Gradu nalazi od 1026. godine kada ga je grčki opat ponudio u zamjenu za 500 dukata. Prema drugoj predaji, taj su relikvijar izradili bizantski majstori u 11. stoljeću upravo u Dubrovniku. Moćnik je i oblikovan kao bizantska kruna koja se sastoji od kupole s osam ploča, ispod koje slijede dva pojasa, od kojih svaki sadrži osam ploča također. Za ploče su pričvršćeni zlatni medaljoni kvadratnoga ili kružnoga oblika. Četiri medaljona na kupoli prikazuju svece: Mihajla, Vlaha, Petra i Andriju. Osam medaljona na srednjem pojasu prikazuju: svece Vlaha, Mateja, Jakova i Petra te Isusa, Bogorodicu i dva mučenika. Osam medaljona na donjem pojasu prikazuju Isusa, svece Zenobija, Ivana Evanđelistu i Ivana Krstitelja te četiri bizantska ornamenta. Cijelu krunu prekrivaju u filigranu i emajlu izrađeni cvjetovi, plodovi i lišće. Ove ukrasne pločice dodao je mletački zlatar Francesco Ferro 1694., kada je popravljao moćnik koji je oštećen u Velikom potresu. U svečanoj procesiji ovu relikviju nosi dubrovački biskup.⁴¹

Slika 3. Moćnik glave sv. Vlaha

⁴⁰ Brigović, 107.

⁴¹ Margaritoni, *Sveti Vlaho*; 24-28.

MOĆNIK LIJEVE RUKE

Moćnik lijeve ruke bio je dar Gradu od Toma, sina Martina Vicijana, 5. srpnja 1346 godine. Kasnije se ovaj datum ustanovio kao ljetni Blagdan lijeve ruke svetoga Vlaha. Nakon Velikog potresa, moćnik je ukraden. Nađen je u Genovi, odakle je i vraćen uz najveće počasti. Izrađen je od drva koje je prekriveno pozlaćenim srebrenim limom, poviše kojeg je isprepletana filigranska žica tamne patine. Na vrhu ruke ugravirana je slika svetoga Vlaha, a ispod su pločice s imenom sveca i restauratora Ferra koji je popravljao sve moćnike koji su stradali u potresu.⁴²

MOĆNIK DESNE RUKE

O moćniku desne ruke nema jasnih podataka, ne zna se kada ni kako je stigao u Grad. Desna ruka duga je 52 cm, a široka 8,5 cm. Okovana je kvadratnim zlatnim pločama postavljenima kružno u pet pojasa oko ruke. Prvi, treći i peti pojas sadrže ploče s likovima svetaca, a drugi i četvrti ploče s ornamentima. Na gornjoj strani šake i na dlanu nalaze se okrugli medaljoni s plavim kamenom oko kojega su filigran, dragulji i biseri. Na moćniku je bilo ukupno 30 ploča. Od 18 ploča s likovima svetaca sačuvano je devet, a od 12 ploča s ornamentima sedam medaljona.⁴³

MOĆNIK NOGE

Ovaj moćnik, rad bizantskih majstora, u Dubrovnik je donesen u 11. stoljeću. Kao i druge relikvije, i on je bio oštećen u potresu te je restauriran 1684. godine. Izrađen je od zlatnog lima u obliku noge do natkoljenice. Noga je duga 59 cm i obložena je zlatnim filigranom. Na njemu se nalazi još emajlirani medaljon s natpisom *SANCTUS – 1684. – BLASIUS*.⁴⁴

MOĆNIK GRKLJANA

Moćnik grkljana darovan je Gradu 1428. godine. Izrađen je u obliku gotičke monstrance i presvučen filigranskim emajlom. U svečanoj procesiji ovu relikviju nosi generalni vikar Dubrovačke biskupije.⁴⁵

⁴² Isto.

⁴³ Isto.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Isto.

4.2. KULT SVETOGA VLAHA

Sveti Vlaho univerzalni je svetac katoličke Crkve, a slave ga i ostale kršćanske zajednice. Kult svetog Vlaha vrlo je popularan u svijetu, a sam sveti Vlaho prikazuje se na različite načine iako je uvijek u biskupskoj odori. Nekada je prikazan s knjigom u ruci, nekada u ruci drži prekrižene svijeće, češalj za grebanje vune ili strugalicu, a ponekad i prašćića. Ponegdje ga prate vuk ili ovca. Sveti je Vlaho zaštitnik vjerskih ili profesionalnih bratstava te ga se moli za zaštitu i zagovor u mnogim područjima diljem svijeta. Brojna su zanimanja pod zaštitom svetoga Vlahu: glazbenici (posebice na puhačkim glazbalima te pjevači), brodari, ribari, stočari, ratari, kamenoklesari, krojači, stolari, tapetari, postolari, mesari, meteorolozi... Njegovo se ime zaziva pri bolestima grla, respiratornim problemima, kod bolesti životinja, pri porodu, protiv malaksalosti, potresa i lihvara, za zaštitu gluhoonijemih, zaštitu životinja, za dobru sjetvu i žetvu te u mnogim drugim situacijama. U srednjem vijeku često su ga zazivali i oboljeli od kuge jer se vjerovalo da je ozdravljao i te bolesnike.⁴⁶

4.2.1. PUTOVI ŠIRENJA KULTA SVETOG VLAHA

Četiri su razdoblja širenja svečeva kulta. Za početak prvog razdoblja uzima se 316. godina, godina njegova mučeništva pa sve do 6. stoljeća. Malo je podataka iz tog razdoblja, ali pretpostavlja se da se kult širio migracijama pojedinaca. Pripomogle su i velike seobe naroda nakon pada Rima kada su Bizantinci doselili na Apeninski poluotok. Drugo razdoblje započinje u 7. stoljeću rastom utjecaja Arapa i islama, a završava u 11. stoljeću dolaskom Turaka i Mongola u Malu Aziju (današnju Tursku). Zbog seoba, upada i sukoba raznih plemena i naroda, mnogi građani i redovnici izbjegli su iz Male Azije u Italiju. U ovom su razdoblju najzaslužniji za promicanje Vlahovog kulta bili benediktinci. Treće je razdoblje trajalo od 11. do 13. stoljeća, u vrijeme križarskih ratova. Ratovi su prouzročili migracije stanovništva, razmjene ideja, a samim time i širenje glasa o svecima poput Vlahu. Četvrto je razdoblje trajalo od 13. do 14. stoljeća, u vrijeme epidemije kuge kada je čašćenje svetaca iscjelitelja bilo na vrhuncu. Neke od zemalja u kojima se među prvima počeo širiti kult svetog Vlahu bile su Italija, Švicarska, Njemačka i Francuska.⁴⁷

⁴⁶ Tchouhadjian, 29.

⁴⁷ Isto, 30-39.

4.2.1.1. Italija

Od 4. do 5. stoljeća najvažnije je središte kulta svetog Vlaha bila pokrajina Lacij zbog benediktinskog središta Monte Cassino i mjesta Subiaco. Nedaleko od Subiaca, na vrhu brda Monte Taleo nalazi se vrlo stara crkva svetog Vlaha koja je krajem 4. stoljeća služila kao utočište redovnicima koji su došli iz Donje Armenije. Danas je crkva pridružena susjednom samostanu, a relikvija sveca koja se ondje nalazi, časti se 3. veljače. U 6. stoljeću sveti Benedikt osniva svoj red i na Monte Taleu gradi dvanaest malih samostana pod svojom zaštitom, a jedan posvećuje svetom Vlahu. Samostan i danas nosi ime Crkva molitve svetog Vlaha. Smatra se da su za širenje kulta u pokrajinama Abruzzo i Molise zaslužne i slavenske izbjeglice koje su bježale pred Turcima. U 7. i 8. stoljeću, za vrijeme progona i arapskih upada u Malu Aziju, u Italiju dolaze deseci tisuća izbjeglica. 732. godine brod s izbjeglicama nasukao se na otok pored Maratee u pokrajini Basilicata. Jedan od preživjelih bio je redovnik koji je u kamenoj urni nosio toraks te dijelove kostiju ruke i lubanje svetog Vlaha. U blizini, na brdu koje je ubrzo nazvano Monte San Biagio, izgrađeno je svetište u koje su smještene Vlahove relikvije. Spomenuto je svetište za vrijeme pape Pija XII. dobilo status bazilike. Još jedno odredište u kojem su se izbjeglice iz Bizanta skrivale bio je Napulj u pokrajini Kampanija. Prema predaji, jedna skupina armenskih redovnika sa sobom je donijela relikviju glave svetog Vlaha. Relikvija je smještena u kapelicu svetog Vlaha u crkvi San Gennero all'Olmo. U blizini se nalazi i poznato hodočasničko središte Montecorice. Festa svetog Vlaha slavi se u mnogim pokrajinama i mjestima diljem Italije.⁴⁸

4.2.1.2. Švicarska

Još je jedna relikvija glave bila u Italiji, točnije u Rimu, a prenesena je u Švicarsku u 8. stoljeću. Donio ju je irski redovnik Finatus 778. i smjestio u benediktinski samostan Rheinau kojeg je dao izgraditi ranije u 8. stoljeću. Nakon što mu se Bog javio u snu i poručio da prenese relikviju u Schwarzwald u Njemačku, odlučio je otići i tamo osnovati samostan Sankt Blasien 781. godine. Samostan je bio posvećen Blaženoj Djevici Mariji, a 955. dobio je i svetog Vlaha za zaštitnika. Još se i danas u njemu čuva svečeva relikvija. U 10. stoljeću, carica Adelaida, supruga cara Svetoga Rimskoga Carstva Otona I., u Ženevi je dala izgraditi

⁴⁸ Isto.

opatiju Saint Blaise koju su potom nastanili benediktinci te nastavili širenje kulta svetog Vlaha u Švicarskoj. Iako je danas većina države protestantska, katolici još uvijek u veljači slave sveca.⁴⁹

4.2.1.3. Njemačka

Za širenje kulta u Njemačkoj najznačajnije je 8. stoljeće i sveti Bonifacije. Bonifacija su nazivali i „apostolom Njemačke“ jer su za njegovog djelovanja u njemačke crkve dospjele relikvije raznih svetaca. U 10. je stoljeću ranije spomenuti samostan Sankt Blasien u Schwarzwaldu bio polazište za širenje kulta u Svetom Rimskom Carstvu. U 12. se stoljeću širenje kulta ubrzalo zbog križarskih ratova i donošenja novih relikvija s Istoka. Moglo bi se reći da se kult svetog Vlaha po Europi proširio iz Italije i preko Švicarske dospio u Njemačku te Francusku.⁵⁰

4.2.1.4. Francuska

U Francusku, kao i u druge europske države, kult svetog Vlaha donijeli su benediktinci, najvjerojatnije tijekom 7. stoljeća. U to je vrijeme u državi postojalo šezdesetak benediktinskih samostana. Ne može se točno utvrditi zbog nadiranja osvajača s istoka, sjevera i juga, ali pretpostavlja se da je kult u državu došao s tri strane, s istoka, juga i jugoistoka. Najvažniji put bio je s istoka. Prvi dokumenti u kojima se spominje svetac i običaji koji se vežu uz njegovo štovanje, potječu iz Toula 994., Moyenmoutiera 1025., te Metza 1047. godine. Sva navedena mjesta bila su pod utjecajem benediktinskog samostana Reichenau u južnoj Njemačkoj.⁵¹

4.3. RED SVETOGA VLAHA I BLAŽENE DJEVICE MARIJE

Postoji svjedočanstvo o postojanju Reda svetog Vlaha i Djevice Marije na području Svete Zemlje za vrijeme križarskih ratova. Nažalost, malo je podataka dostupno o ovom vojno-vjerskom redu. Pojavio se u Palestini u 12. stoljeću, otprilike u isto vrijeme kao i Red

⁴⁹ Isto.

⁵⁰ Isto.

⁵¹ Isto.

Templara⁵², a za osnivača se smatra Leon Prvi, kralj armenske Cicilije⁵³. Na prednjoj strani jednog stupa kapelice Rođenja Isusova u Jeruzalemu prikazana je Djevica Marija, a na stražnjoj pripadnik Reda. Pripadnik je obučen u bijelu tuniku koja na sredini ima medaljon sa slikom križa i svetog Vlaha. Sačuvano je i pismo preporuke pape Inocenta III. koje je 1206. godine poslao Leonu II., kralju armenske Cicilije, u kojem piše o naoružanju laika i pripadnika vojno-vjerskih redova te spominje Red svetog Vlaha i Blažene Djevice Marije. Pripadnici Crkve i politički vjerodostojnici zalagali su se za spajanja malih redova s većima jer su planirali započeti novi križarski rat i ponovno osvojiti Svetu Zemlju.⁵⁴

Slika 4. Vitez Reda svetoga Vlaha i BDM, bakrorez iz 18. stoljeća

4.4. HODOČAŠĆA

Riječ *hodočašće* složenica je od imenice *hodom* i glagola *častiti*, a znači *pokloničko putovanje do nekog mjesta iz vjerskih pobuda*.⁵⁵ Dakle, hodočastiti znači iskazivati čast i Bogu svojim hodom i onim što hod do svetog mjesta sa sobom nosi. Hodočašćenje je jedan od najstarijih i najizvornijih oblika pučke pobožnosti u kojem hodočasnici svoj hod i napor

⁵² Templari su bili srednjovjekovni katolički viteškomonaški red; ime su dobili po Salamonovu hramu u Jeruzalemu, jer je pokraj toga svetišta bilo prvo sjedište reda koji je tamo i osnovan 1119. godine. Templari su se vrlo brzo pojavili i u Hrvatskoj i osnovali samostane u Zagrebu, Senju i Našicama; kod nas su ih zvali „hramovnici“, „božjaci“, „božogropci“.

⁵³ Rimska pokrajina Cicilija nalazila se u jugoistočnom dijelu Male Azije (današnja Turska), na granici sa Sirijom, sjeverno od otoka Cipra.

⁵⁴ Tchouhadjian, 26.

⁵⁵ Anić, Vladimir; *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber: Europapressholding, Zagreb, 2007.

prikazuju kao žrtvu po dolasku u neko svetište. U svetištu žele uspostaviti zajedništvo s Bogom, steći oprost, moliti za duhovna ili materijalna dobra, zavjetovati se, zahvaliti za uslišane molitve i primljenu milost po zagovoru Majke Božje ili sveca kojem se utječu.⁵⁶

CRKVE SVETOGA VLAHA

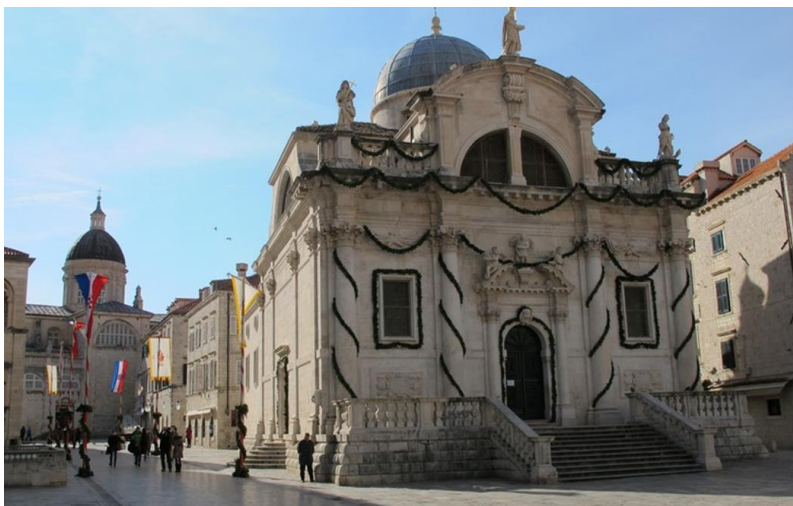
Na području Dubrovačke biskupije, u čast svetoga Vlaha, izgradile su se sljedeće crkve i crkvice: zavjetna crkvica za pomorce na Gorici svetoga Vlaha iz 1255., crkvica iznad Prijevora na Lastovu iz 13. stoljeća, samostanska crkva u Pridvorju iz 1429., franjevački samostan također u Pridvorju iz 1438., crkvica u Košarnome dolu kraj Kune na Pelješcu iz 17. stoljeća, crkva u Gradu na Placi iz 1715., župna crkva u Slanome iz 1758., župna crkva u Janjini na Pelješcu iz 1767., crkva u Stonu iz 1874. (srušena u potresu 5. rujna 1996.), crkvica na groblju u Račišću na Korčuli iz 1886. godine. U županiji možemo naći i ostatke crkvice: ostaci crkvice između Gornjega i Donjega Čela na Koločepu iz 12. stoljeća, ostaci crkvice na Križu na Prenju u Gornjoj Čibači (srušena od strane Crnogoraca 17. lipnja 1806.), ostaci crkvice svetoga Vlaha u kuli Puncjela pokraj samostana svete Klare u Gradu.⁵⁷

Upravo ovi ostaci crkvice u Puncjeli smatraju se prvom crkvom koju su Dubrovčani podigli u čast svome zaštitniku. Romanička crkva koja je bila na mjestu današnje crkve, dovršena je početkom 15. stoljeća. Stradala je u potresu 1667., ali ubrzo je obnovljena i korištena kao katedrala. 1706. godine, u noći na blagdan Duhova, crkva je planula od neugašenih svijeća. Nakon što su ugasili vatru, Dubrovčani su primijetili da je sve izgubljeno u požaru, sva crkvena oprema i ukrasi. Jedino što se isticalo usred ništavila bio je neoštećeni svečev kip. Svi ostali kipovi i ukrasi od zlata, srebra i mjedi bili su rastopljeni tako da su i u ovom događaju Dubrovčani prepoznali čudo svetoga Vlaha. Nakon što su porušeni ostaci stare crkve izgrađena je nova crkva svetoga Vlaha, u baroknom stilu, kakvu je poznajemo danas. Gradili su je dubrovački graditelji po nacrtima venecijanskog arhitekta Marina Gropellija, od 1707. do 1715. godine. Kada se veličanstveni hram izgradio, pronađeni se kip postavio na glavni oltar, na zaslužno prijestolje pred kojim su se molili, a i danas se mole, svi štovatelji dubrovačkog zaštitnika.⁵⁸

⁵⁶ Lubina, 8.

⁵⁷ Margaritoni, *Sveti Vlaho*; 50-71.

⁵⁸ Isto.

Slika 5. U prvom planu – Crkva svetog Vlaha, u drugom planu – Katedrala Uznesenja BDM

U Hrvatskoj se nalaze još tri župe posvećene svetom Vlahu ili Blažu.⁵⁹ U Splitsko-makarskoj nadbiskupiji kao zaštitnika slave ga Kaštel Štafilić, Žeževice i Čaporice, a više crkvice i kapelica ima slike i kipove svetog Blaža. U Župi svetog Nikole u Komiži na otoku Visu (Hvarska biskupija) postoji crkvice svetoga Blaža u koju vjernici hodočaste na svečev blagdan. U Zadarskoj nadbiskupiji, sveti se Blaž posebno štuje u Sukošanu i Biogradu na moru, a njegovu crkvicu nalazimo i u Brbinju. Uz štovanje svetog Blaža posebno je vezan običaj blagoslova kolačića ili kruščića svetog Blaža. Župnu crkvu svetog Blaža imamo u Zagrebu (Zagrebačka nadbiskupija), Vodnjanu (Porečko-pulska biskupija) i Predošćici na Cresu (Krčka biskupija). Blagdan svetog Blaža posebno se obilježava i u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji te Požeškoj biskupiji kada se svečev kip i slike izlažu na čašćenje vjernicima.⁶⁰

Svetoga Vlaha možemo susresti ne samo u Europi, već i na nekim drugim kontinentima. Postoje stotine crkvice posvećene ovom svecu, iako ne nose sve isto ime.

U Austriji je Sankt Blasien vrlo štovan svetac; i danas postoji nekoliko proslava svetog Vlaha. U provincijama Vorarlberg i Tirol može se naći stotinjak crkava, kapelica i kipova sveca. U Salzkammergut i Štajerskoj također postoji nekoliko crkava pod imenom Sankt Blasien. Jedan od najstarijih samostana u Austriji, osnovan 1074. od strane benediktinaca, za svog zaštitnika ima svetog Vlaha. U Belgiji nalazimo različite nazive sveca. Sveti Vlaho je Blaise u Valoniji, a Blaasjes, Blasius i Blazerus u Flandriji. U Tussenbekeu, opatija svetog Vlaha spominje se već 1256. godine. U Antwerpenu i pokrajini Hainaut još uvijek se može pronaći dvadesetak crkava koje slave sveca, a Beuzet je čak i malo hodočasničko središte. U

⁵⁹ Dva su službena imena ovoga sveca. Ime Vlaho došlo od grčkog imena Vlasios, a Blaž od latinskog Blasius.

⁶⁰ Brigović, 177.

Grčkoj u prošlosti nitko nije radio na dan feste svetog Vlaha. Šest sela nosi njegovo ime, a postoji i nekoliko crkava Aios Vlassiosa. Na Islandu su u nekoliko mjesta bile posvećene crkve svetom Vlahu, a Blasiu se spominje i u islandskom kalendaru iz 13. stoljeća te u staronordijskim tekstovima oko 1400. godine. U Mađarskoj nalazimo sveca pod imenima Balassa, Balcsó, Balasko, Balázs. Postoji zapis iz 1284. godine u kojem stoji da je sveti Vlaho bio zaštitnik samostana Premostratenza blizu Aszoda te romaničke crkve u Abdi. Na Malti u mjestu Notabile nalazi se crkva San Blas, a na otoku Gozo pod imenom San Blas Bay nalazimo svečev zaljev. Imena Bras, Braz, Vasio i Vasco prisutna su na području Portugala. U pokrajinama Gornji i Donji Alentejo Vlaha slavi čak osamdesetak crkava, od kojih su mu neke posvećene, a neke sadrže njegove slike ili kipove. U Lisabonu je postojala Vlahova relikvija, a u okolici Santaréma nekoliko posvećenih kapelica. Sveti se Vlaho u Skandinaviji naziva Blasius, Valasim, Vlasij. Svečev kult najprisutniji je u Švedskoj. U katedrali u Lundu 1131. godine postojala je kapelica svetog Vlaha u kojoj se nalazila mala relikvija svetog Vlaha. U Norveškoj nalazimo stare posvećene crkvice u gradovima Skobu i Volbu. U Španjolskoj, svetac se aktivno slavi u Barceloni. Pokrajine Katalonija, Valencia-Murcia, Baskija, Asturija i Galicija imaju nekoliko aktivnih crkava svetog Vlaha, a imena sveca variraju od Blas, Velasco, Blasco, Belasko te Blai ili Blasi. Brojne su crkve posvećene svecu u Madridu i Novoj Kastilji, ali ga se često zamjenjuje s lokalnim svecem Blasom de Oretom. Većina Švicarske države je protestantska, ali katolici još uvijek slave svetog Vlaha. Do 1534. godine u Ženevi bila je aktivna benediktinska opatija Saint-Blaise-aux-Liens. U to je doba postojalo četrdesetak kapelica s imenima Blaise, Blasius, Blasien ili Biagio. U Zeifenu, kanton Basel, još i danas postoji župna crkva St. Blasius iz 11. stoljeća. I u drugim kantonima postoje crkve svetog Vlaha, posebice u mjestima bliže granici s Italijom. Dvanaestak je crkava u Engleskoj posvećenih Vlahu, uz desetak drugih u kojima su prikazi sveca na vitrajima ili freskama. Nalazimo ga pod imenima Bleysis, Blaize ili Blazey.⁶¹

U Italiji postoji više od pet stotina crkava i kapelica posvećenih svetom Vlahu. Svetac se skoro svugdje naziva Biagio, Blasiu na Sardiniji, a Biace na Siciliji. Pokrajinu Apuliju prvu su naselili imigranti iz Bizanta te su sagradili crkve svetom Vlahu i ostavili relikvije sveca u Bariju, Brindisiju i Tarantu. U pokrajini Basilicati zabilježeno je prvo dospijeće relikvija na Apeninski poluotok 732. godine u Marateu. U istom gradu posvećena je bazilika svetom Vlahu. U 11. stoljeću izgrađeni su samostani San Biagio u Satrianu i Savoì di Lucania. U

⁶¹ Tchouhadjian, 41-76.

Kalabriji postoji dvadesetak svećevih crkava. U Kampaniji je, prema predaji, skupina redovnika iz Armenije donijela sa sobom relikviju glave svetog Vlaha koja se čuva u kapelici svetog Vlaha u crkvi San Gennero all'Olmo. Relikvije svetog Vlaha mogu se pronaći i u svećevim crkvama u Aversu, Capui, Eboliu, Lanzari di Castel San Giorgio. Pokrajina Lacij u srednjem vijeku imala je 54 crkve i kapelice posvećene svecu, a u njih 15 nalazile su se i relikvije; primjerice, u San Biagio della Pagnotta „degli Armeni“, San Biagio ai Catinari, San Biagio della Porta. U okolici Rima ostalo je tridesetak crkava posvećenih svetom Vlahu. Blizu glavnog grada pokrajine Abruzzo, Aquile, nalazi se gradić Cappadocia u kojem je crkva svetog Vlaha izgrađena još krajem 11. stoljeća. Pokrajina Marche čuva tridesetak crkava i šest benediktinskih opatija svetog Vlaha, kao i kriptu koja je izgrađena najkasnije u 8. stoljeću. U pokrajini Umbrija festa se još uvijek slavi u nekoliko sela, a sačuvano je oko četrdeset crkava svetog Vlaha. U Toskani je nestalo pedesetak crkava, a još uvijek ih postoji 75 posvećenih svecu, dok je u Emiliji Romagni nestalo tridesetak, a postoji ih čak stotinjak. U Venetu, za vrijeme Mletačke Republike, sveti Vlaho bio je jedan od svetih zaštitnika te mu je posvećeno šezdesetak crkava u pokrajini. U pokrajini Furliji može se naći desetak crkava svetog Vlaha te isti broj fresaka, oltara te hodočasničkih središta. Pokrajina Lombardija broji tridesetak crkava posvećenih svecu, a neke od njih imaju posebne svečanosti; primjerice, one u Suelleu, Castelbelforteu i Codogno. Slične svečanosti se odvijaju i u Revellu, Venaus, Castellazu, Bagnascu de Montafia, gradovima pokrajine Pijemont u kojoj se nalazi pedesetak crkava posvećenih svetom Vlahu.⁶²

Mnogobrojne su crkve u Njemačkoj posvećene svetom Vlahu. U Bavarskoj nalazimo četrdesetak crkava posvećenih svecu, a njegova crkva u Regensburgu najveće je gotičko zdanje u Njemačkoj. U Baden-Württembergu postoji benediktinska opatija Sankt Blasien te tridesetak crkava posvećenih Vlahu. Sjeverna Rajna-Vestfalija ima brojna bratstva, a u Hammu i katoličku župnu crkvu St. Blasiusa. U pokrajini Tiringiji ne postoji mnogo crkava posvećenih svecu, ali u središtu Nordhausena nalazi se jedna iz 13. stoljeća. Donja Saska čuva spomen na svećeve relikvije još iz 978. godine. U gradu Braunschweigu, čiji je zaštitnik sveti Vlaho, nalazi se njegova katedrala s relikvijama. U podrumu katedrale u Trieru (pokrajina Rheinland-Pfalz) nalazi se kriptu svetog Vlaha. U pokrajini Hessen sačuvano je nekoliko crkava, tako i župna crkva u Fuldi nosi ime St. Blasius. Saarland je najmanja njemačka

⁶² Isto.

pokrajina, samim time je i broj crkava manji. Na Blasiusbergu (Blaževom brijegu) nalazi se svečeva kapelica.⁶³

U Francuskoj postoji dvanaest lokaliteta koji nose ime Saint Blaisea. Kao u Italiji i Njemačkoj, svetac je prisutan u više stotina mjesta. Na Jugu Francuske postojalo je dvadesetak crkvice i kapelica posvećenih svetom Vlahu, bile su poznate po ogrlicama koje su se stavljale na vrat za vrijeme svečeva blagdana. Zanimljivo je da se u Valensoleu sveti Vlaho slavi zajedno sa svečanošću grožđa, na dan Uznesenja Marijinog, 15. kolovoza. Najzanimljivije svetkovine bile su u regiji Languedoc-Roussillon, u selu Trèvesu gdje bi maskirani muškarac, zvan *petassou*, na ulicama pokušavao uhvatiti mlade djevojke. U regiji Jug – Pireneji, u Akvintaniji, postoji crkva posvećena svetom Vlahu. Sagrađena je i posvećena u 16. stoljeću, a 1998. godine uvrštena je i na UNESCO-ov popis svjetske baštine. Na istoku, Burgundija je bila čvorište putova u vrijeme kada se kult najviše širio. Najznačajnije mjesto u Francuskoj bila je kapela benediktinaca iz Clunija u Berzé-la-Villeu. Onamo se hodočastilo stoljećima, svetog Vlaha su posebno zazivali uzgajivači goveda. Ipak, najviše relikvija sačuvano je u regijama središnje Francuske i na Sjeveru. Razni su običaji povezani sa čašćenjem sveca i razlikuju se po pokrajinama, ovisno o tome je li u određenom mjestu sveti Vlaho bio zaštitnik grebača i trgovaca vunom, prodavača konaca, pivara ili poljoprivrednika, posebice uzgajivača goveda.⁶⁴

U Sjedinjenim Američkim Državama svetac se štuje u svim pravoslavnim crkvama diljem zemlje. U državama Michigan, Missouri, Maryland i Pennsylvania postoje katoličke i protestantske župe svetog Vlaha. U Meksiku nalazimo nekoliko naselja koja nose ime sveca, a San Blas u Chihuahui ima i crkvu koja nosi ime sveca. U Srednjoj Americi, u Portoriku, točnije Coamu, postoji crkva San Blas i jedna je od najstarijih na čitavom otoku. U Južnoj Americi, u Argentini, mjesto Bahia San Blas nazvano je po svecu još 1520., a crkva u njegovu čast izgrađena je tek sredinom prošlog stoljeća na inicijativu njemačkog doseljenika. U Peruu su svečevu crkvu izgradili doseljenici iz Cubasa i nazvali su je San Blas de Cubas. To je najstarija župna crkva u gradu Cuscou. U Quitu, glavnom gradu Ekvadora, također postoji najstarija župna crkva, podignuta 1620. u čast svetom Vlahu. U Brazilu, u saveznoj državi

⁶³ Isto.

⁶⁴ Isto.

Minas Gerais, postoji gradić São Brás do Suaçuí koji je dobio ime po svečevoj kapeli sagrađenoj 1728. godine.⁶⁵

Misionari iz Meksika svečev su kult prenijeli u Aziju, pa tako na Filipinima postoji nekoliko njegovih crkava. U Indiji postoji katolička crkva svetog Vlaha koju su osnovali Portugalci kada su stigli do obala Indije krajem 15. stoljeća. Najduže su se zadržali u najmanjoj indijskoj saveznoj državi Goi. Selo Gandaulim, tri kilometra udaljeno od glavnog grada Stara Goa, i danas časti svetog Vlaha 3. veljače u svečevoj crkvi koju su 1563. godine sagradili Dubrovčani. Krajem 2008. godine, crkva je obnovljena zahvaljujući donacijama iz Hrvatske. Iste godine na Festi svetog Vlaha u Gradu bio je i barjak crkve São Brás iz daleke Indije, kao i svećenik iz Goe.⁶⁶

4.5. KULT GOSPE SINJSKE

Čudotvorna slika Gospe Sinjske naslikana je na platnu, duga je oko 58 cm, a široka oko 44 cm. Dobro je očuvana, samo se na par mjesta vide prijelomi nastali vjerojatno kada su redovnici nosili *Sliku* u kovčegu ili torbi dok su bježali pred Turcima. Prema mišljenju stručnjaka, *Slika* je najvjerojatnije rad nepoznatog mletačkog slikara s konca 16. ili početka 17. stoljeća. *Slika* ne prikazuje cijeli lik Majke Božje, nego samo lice i poprsje. Njena glava je blago nagnuta prema lijevom ramenu. Čelo je visoko, obrve visoko svedene, a pod njima oborene oči. Lice joj je lijepo zaobljeno, blago, pomalo sjetno, ali i ljupko. Lijevi se obraz nazire, a rumenilo prelijeva desni obraz. Nazire se i vrat te malo tamnokestenjaste kose ispod koprene. Dvostruka koprena prebačena je preko Gospine glave. Svjetlozeleni gornji sloj spušta se niz leđa sve do dna *Slike*, a tamnopenjeljasti donji sloj nabran je oko ramena i gornjeg djela prsiju. Ispod koprene vidi se haljina crvene boje. Oko glave Majke Božje nenametljiva je aureola, nagnuta prema položaju glave.⁶⁷

Zbog dodanih ukrasa nakon slavne pobjede nad Turcima 1715. godine od Marijine slike danas se vidi samo lice te maleni rub koprene. Sve je drugo prekriveno zlatom i biserjem. Gospa sada ima krunu od suhoga zlata, a na sredini prsiju tri velika srca. Ispod vrata nalazi se, između dviju zvijezda, lijepo spletena mrežica od zrnaca sitnih bisera. Sa strana i

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Soldo; Šetka, 11.

sprijeda, čitava je *Slika* ukrašena zlatom – križevima, kolajnama, naušnicama, prstenjem i raznim drugim nakitom kojeg su Gospi darovali pobožni vjernici nakon primljenih milosti. Jednostavan pozlaćeni okvir zamijenjen je novim srebrnim okvirom izrađenim u Mlecima 1748. godine.

Slika 6. Čudotvorna slika Gospe Sinjske; lijevo: bez ukrasa, desno: sa zavjetnim darovima

Čudotvorna slika ima jako značajno mjesto u našoj povijesti. Hrvati su stoljećima bili na vjetrometini, odolijevali raznim napadima i utjecajima drugih kultura te su trebali dodatnu pomoć. Oslonili su se na svoju Majku koja im je uvijek pritekala u pomoć, pružala snagu i utjehu. Božja Providnost čuvala je *Čudotvornu Majčinu sliku*, a ona je, kao što bi svaka majka, čvrsto grlila svoj narod i štitila ga od svih nevolja. Povijest Čudotvorne Gospe Sinjske, stoga, „nije ništa drugo nego povijest njenih milosti što ih je vjernome puku kršćanskome obilno dijelila, kao i povijest sinovske zahvalnosti pobožnih vjernika.“⁶⁸ Upravo iz te zahvalnosti, fratri su nastojali obnoviti razrušenu crkvu pod Kamičkom te postaviti *Čudotvornu sliku* na oltar kakav joj priliči. Uz velika odricanja i napore, crkva je već 1721. bila obnovljena. Međutim, kada su je htjeli prenijeti iz Tvrđave u crkvu, časnici i vojnici nisu htjeli ni čuti za to, smatrali su da je Gospi mjesto tu gdje je i pomogla u veličanstvenoj obrani. Nakon niza uvjeravanja i pregovaranja, redovnicima nije preostalo ništa drugo nego da pošalju fra Petra Vučkovića do samog mletačkog dužda u Veneciju. Nakon što je saslušao

⁶⁸ Isto, 12.

razloge, dužd je izdao naredbu generalnom providuru Dalmacije da se *Gospina slika* preda redovnicima i postavi u obnovljenu crkvu. Toga dana, u Tvrđavi se pjevala sveta Misa, a zatim je u procesiji *Slika* odnesena u novu crkvu. Fra Petar Filipović bio je nazočan kada se sveta *Slika* prenosila, a ozračje je opisao riječima: „*Da je tada vidit plač i oni, koji bijahu u gradu, i onoga puka, koji bijaše na dvoru, prvi plačući od žalosti, a drugi od velike radosti, istinito kamen bi proplakao*“.⁶⁹

Ne zna se kakav je bio prvi oltar na koji je postavljena *Slika*, ali 1795. konačno je izgrađen veliki mramorni oltar pred kojeg i danas stižu vjernici iz svih krajeva tražiti milost i zahvaliti Majci za ljubav i zaštitu.

Prema nauku Katoličke crkve, Blažena Djevica Marija, uz svog Sina, zauzima posebno mjesto u životima i srcima svih vjernika. Ona je kao najčasnija među svim ženama odabrana da postane Majkom Božjom i Kraljicom Neba i Zemlje. Gospodin Bog želi da se Mariji iskazuje velika čast, ljubav i odanost, da je štuju i anđeli i ljudi, nebo i zemlja. Marija je Majka Božja, ali i Majka svih onih koji žele biti njena djeca, koji joj se utječu, traže njenu zaštitu i milost. Zato je i pozdravljaju sa: „*Zdravo Marijo milosti puna, Gospodin s tobom, blagoslovljena ti među ženama i blagoslovljen plod utrobe tvoje, Isus. Sveta Marijo, Majko Božja, moli za nas grješnike, sada i na času smrti naše. Amen.*“ Zdravo Marijo katolička je molitva Majci Božjoj, čija se praksa recitiranja proširila početkom 12. stoljeća na Zapadu. Od ove je molitve bio recitiran samo prvi dio, anđeoski pozdrav i Elizabetin blagoslov. Tek krajem 15. stoljeća raširio se običaj moljenja drugog dijela te izgovaranje imena Isus i završni Amen. Pobožni puk vjeruje da Majka čuje svaku njihovu molitvu i da će uslišati i najtiše vapaje skrušenih srdaca. Smatra se da ne postoji nijedan duhovni, materijalni, nacionalni ili međunarodni problem koji se ne bi mogao riješiti ako molimo krunicu u Marijinu čast uz određenu žrtvu.⁷⁰

Blagdan Velike Gospe najstariji je Gospin blagdan. U Jeruzalemu, sredinom 5. stoljeća, slavio se kao *Dan Marije Majke Božje*, a u na Istoku je u 6. stoljeću poznatiji kao *Usnuće*. Krajem istog stoljeća, u Rimu se pojavljuje kao *Svetkovina svete Marije*. Naziv

⁶⁹ Isto, 16.

⁷⁰ Marčinko, Mato; *Marijanska hodočašća*, Glas Koncila, Zagreb, 2010.; 15.

Uznesenje poprimio je u 8. stoljeću, a proglašenjem dogme 1950. postao je i općecrkveni blagdan. Majka Božja jedina je koja je poslije svog Sina tijelom i dušom uznesena na Nebo.⁷¹

Stoga je i blagdan Uznesenja Blažene Djevice Marije, koji se u Sinju posebno slavi, s razlogom u kršćanskoj religiji na trećem mjestu po važnosti, odmah nakon Uskrsa i Božića. Štovanje Djevice Marije moglo bi se sagledati iz različitih stajališta. Prema religioznim kriterijima, moglo bi se raspravljati o tome kako kult Bogorodice ima više slojeva te pokušati odrediti što bi od toga pripalo kršćanskom nauku, što pučkim vjerovanjima, a što eventualnoj magijskoj praksi. Po povjesničarskim kriterijima, moglo bi se pokušati utvrditi koliko je u kult Blažene Djevice Marije uneseno od prethodnih kultova djevica, majki koje simboliziraju plodnost, poljodjelskih kultova ili iz kakvih drugih vjerovanja u narodu koja su postojala prije širenja kulta Djevice Marije. Jedan od pokazatelja ukorijenjenosti Marijina kulta svakako je i Njena prisutnost u umjetnosti; bezbroj umjetničkih slika, kipova, duhovnih skladbi, uglazbljenih molitvi.⁷²

Kult u Hrvatskoj postoji još prije dolaska Slavena. Stolne crkve u Poreču i Puli koje datiraju iz 6. stoljeća posvećene su Blaženoj Mariji na nebo Uznesenoj. I katedrale u Splitu i Zagrebu posvećene su Marijinom Uznesenju iako su u puku poznatije kao katedrale svetog Duje i svetog Stjepana. Dubrovačka katedrala, koju sveti Vlaho drži na svome dlanu, također se naziva katedralom Uznesenja Marijina. Ipak, najveće slavlje na blagdan Velike Gospe bude u Sinju. Sinjani svoju Majku gledaju kao čudotvornu, posrednicu i djelateljicu milosti. Usto, ona je i tješiteljica žalosnih, majka koja vraća duševni mir. Odnos koji se stvorio između Gospe Sinjske i svih koji joj hodočaste jest odnos povjerenja koji počiva na vjeri da Gospa želi i može pomoći svima koji joj se utječu jer shvaća bol, nemoć i trpljenje.⁷³

Ne postoji blistavije svjedočanstvo Marijine zaštite u ratu od kulta Gospe Sinjske koji je nastao i učvrstio se za vrijeme borbe protiv Turaka te se ubrzo potom i raširio. Papa Benedikt XIV. je 25. rujna 1752. godine čak odlučio dati potpuni oprost vjernicima koji posjete Crkvu Gospe Sinjske na dan Uznesenja Marijina ili kroz sljedećih 7 dana, što se održalo narednih sedam godina. Iako ne postoje pisani dokazi, možemo pretpostaviti da su za neobično brzo širenje kulta Gospe Sinjske zaslužni oni koji su od Nje prvi primili posebne

⁷¹ Lubina, Petar, svećenik; *Vodič marijanskom Hrvatskom*, Franjevačka provincija Presv. Otkupitelja, Split, 2012.; 267-268.

⁷² Bešker, Inoslav; *Goli blagdani*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004.; 154.

⁷³ Tomašević, Luka, svećenik; *Između zemlje i neba: vjera i moral u životu kršćana sinjske krajine u 18. stoljeću*, Franjevački samostan; Sinj, 2000.; 100.

milosti. Svećenici su poticali puk da se utječu svojoj Zaštitnici, oni su poslušali svoje duhovne pastire i budili želju za štovanjem Gospe u svojoj djeci, obitelji i prijateljima. Širenju štovanja Majke Božje zasigurno su doprinijele i tiskovine, knjižice te glasnici. Glasnik *Gospa Sinjska* izdaje se 1921. godine, a prvi urednik bio je o. Stanko Petrov. Bio je to prvi, a nekoliko narednih godina i jedini list koji je na hrvatskom jeziku širio slavu Kraljice nebeske. Uskoro izlazi i *Vjenčić molitava Gospi Sinjskoj* te molitvenik *Gospa Sinjska*.⁷⁴

Osim u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, kult Čudotvorne Gospe Sinjske raširen je i po cijelom svijetu gdje žive Hrvati: u Europi, Americi, Australiji – gdje god su naši iseljenici otišli, ponijeli su sjećanje na premilu Majku. Primjerice, u Americi je u Chicagu, 5. studenoga 1906., osnovano „Dalmatinsko dobrotvorno društvo Čudotvorne Gospe Sinjske“. Društvo za cilj ima međusobno pomaganje članovima koji i u stranom svijetu svoju budućnost stavljaju pod Majčino okrilje. Materijalno pomažu Svetište u Sinju, vrlo svečano slave Veliku Gospu, a u procesiji se okupe i Hrvati iz drugih američkih gradova. U Buenos Airesu 1923. Hrvati katolici su osnovali „Hrvatsko katoličko društvo“, kasnije preimenovano u „Hrvatsko katoličko društvo uzajamne pomoći pod zaštitom Gospe Sinjske“.

Kao kult svetoga Vlaha, i štovanje Gospe Sinjske također je rašireno u dalekoj Aziji. Poznati misionar o. Ante Gabrić podigao je u Bengaliju, u Indiji, šest crkvice u čast Gospi. Vjernici iz indijskih sela okupljaju se oko Čudotvorne Gospe Sinjske koja im dijeli razne milosti.⁷⁵

4.6. MARIJANSKA SVETIŠTA

Kršćani vjeruju da je Majka Božja uznesena na Nebo nakon ovozemaljskog života. S obzirom da se do njezinih posmrtnih ostataka ne može doći, u počecima kršćanstva ne nalazimo marijanska svetišta. Iz putopisa pojedinih hodočasnika doznaje se da su na njih veličanstvene dojmove ostavljale crkva sv. Ane u Jeruzalemu, vjerojatno mjesto rođenja blažene Djevice Marije, vrelo na koje je Marija dolazila po vodu te Gospina kuća u Nazaretu. Djevici Mariji posvećene su crkve u Jeruzalemu na Sionu, u Jošafatskoj dolini i u Jerihonu. Vjernici pohode ta mjesta kako bi izrazili zahvalnost za Marijinu ljubav i život njenog Sina.⁷⁶

⁷⁴ Šetka, Jeronim; *Gospa Sinjska*, Svetište Gospe Sinjske, Sinj, 1983.; 71-72.

⁷⁵ Isto, 73-75.

⁷⁶ Lubina, 13.

U 3. i 4. stoljeću pronalaze se prve crkve posvećene Gospi. Njezino se štovanje u prvim stoljećima kršćanstva izražava isključivo u sveopćem bogoslužju Crkve, a tek potom i u štovanju njezinih slika i tobožnjih relikvija. Relikvije potiču vjernički puk da pohodi crkve u kojima se one čuvaju i časte, a ti pohodi se ubrzo razvijaju u hodočašća. Iz takve pobožnosti prema Majci Božjoj razvila se težnja za gradnjom marijanskih svetišta. Marijanska svetišta svoj procvat doživljavaju između 14. i 17. stoljeća. S obzirom na povijesna zbivanja, neprijateljstva među narodima i ratove, iz nemogućnosti da hodočaste gdje i kada hoće, hodočasnici otkrivaju nacionalna svetišta. Kao odgovor nametanju protestantizma, u brojnim europskim krajevima niču svetišta posvećena Majci Božjoj.⁷⁷

Neka od najpoznatijih marijanskih svetišta u svijetu, od kojih se većina izgradila nakon ukazanja Blažene Djevice Marije, su: Fatima u Portugalu, Lourdes u Francuskoj, Međugorje u Bosni i Hercegovini, Loreto u Italiji, Montserrat i Zaragoza u Španjolskoj, Częstochowa u Poljskoj, Marizell u Austriji, Guadalupe u Meksiku. U Hrvatskoj se može naći jako mnogo marijanskih svetišta, a sva svetišta su bila i ostala, kako je rekao fra Bonaventura Duda, „*stjecišta i susretništa i odmorišta Božjega naroda, izvorišta novih zanosa i zamaha*“.⁷⁸ Najpoznatija svetišta Majke Božje nalaze se u: Mariji Bistrici, Olovu, Zagrebu, Gorici, Aljmašu, Lipovcu, Trsatu, Zadru (Arbanasi), Vepricu, Splitu, Solinu, Sinju.⁷⁹

Svetište Gospe Sinjske obnovljeno je 1721. kada je u njega postavljena Gospina slika, ali i dalje je trebalo ulagati i popravljati crkvu. Nakon razornog potresa 28. studenog 1769. godine, bio je potreban temeljiti popravak. Srušene su kapele na južnoj, a zazidane na sjevernoj strani. U lađu crkve postavljen je novi barokni mramorni oltar, iza kojeg se smjestio kor. Pri dnu oltara ostavljen je prolaz za vjernike koji žele obići oko oltara. Na ulazima dvaju prolaza postavljene su dvije ploče na latinskom i talijanskom jeziku s posvetom Čudotvornoj slici koju su donijeli fratri bjegunci iz Rame te informacijom o završetku gradnje 1795. godine. Tri godine kasnije postavljen je novi strop u crkvi.

Budući da svaka crkva mora imati prikladan zvonik, redovnici i vjernici počeli su razmišljati o zvoniku Svetišta Gospe Sinjske. Uz crkvu je sa sjeverne strane 1775. godine bio podignut privremeni zvonik od domaćeg kamena, muljike. S obzirom na to da mali, neugledni zvonik nije bio primjereni ukras Svetištu, 1881. godine fratri su počeli razmišljati o

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ http://www.franjevci-split.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=3852&Itemid=20; (pristupljeno 16. lipnja 2015.)

⁷⁹ Lubina, 14-18.

nadogradnji zvonika na stare temelje. Nemogućnost nadogradnje, neimaština i nedostatak novčanih sredstava za podizanje novog zvonika, a odugovlačenje centralnih vlasti iz Beča, produžili su gradnju sve do 1925. godine kada je u Sinj došao novi gvardijan. Mladi i odlučni fra Jozo Šimić pozvao je sve Sinjane, Cetinjane i vjernike koji su željeli i mogli pomoći da se priključe akciji prikupljanja milodara za dovršenje zvonika. Novac je prikupljen, stari zvonik srušen, a potom je započeta izgradnja novog zvonika. Od ideje do realizacije prošle su samo dvije godine! Zvonik visok 43,5 metra izgrađen je od dvobojnog domaćeg kamena vađenog u Radošiću, u blizini Sinja. Biskup Kvirin Klement Bonefačić 25. rujna 1927. blagoslovio je četiri nova zvona teška 3150 kg, stigla iz mletačke radionice De Poli, a 3. listopada i novi, lijepi zvonik u Svetištu Gospe Sinjske.⁸⁰

Kroz 19. i 20. stoljeće crkva se više puta obnavljala i bojala, ali stil gradnje nije se mijenjao. Crkva je jako stradala u Drugom Svjetskom ratu. Fra Stanko Petrov svjedoči kako je velik dio pročelja i desnog zida bio srušen, dva oltara i orgulje potpuno uništene, te da je sve bilo prekriveno kamenjem ispod kojih su pronalazili ranjenike i mrtve. Svjedoči i da su *Slika* i svo zlato, iako oštećeni, ostali potpuno čitavi. Razni kipovi u crkvi su bili ili oštećeni ili potpuno razbijeni. „*Zanimljivo je, da je na kipu Presvetoga Srca Marijina ostalo neoštećeno srce i ruka koja na nj pokazuje...*“⁸¹

Ono najnužnije u crkvi, kako bi se moglo odvijati bogoslužje, popravljeno je 1945., a temeljitu obnovu po nacrtima inženjera Ante Baraća, izveo je majstor Luka Šušnjara 1953. godine. Splitski restaurator Filip Dobrošević restaurirao je Gospinu sliku i oltar. Veliki zahvati u Svetištu napravljeni su od 2000. do 2003. godine. Između ostalog, obnovljeno je pročelje na kojem su bile vidljive posljedice srpske agresije 1991., te je u velikoj rozeti postavljen vitraj *Slavlje 1715. godine*. U dvije male rozete smjestila su se dva anđela, a u dva prozora sveti Nikola Tavelić i jedan od najsposobnijih i najutjecajnijih franjevac na prijelazu s 17. na 18. stoljeće, ujedno i graditelj Svetišta, gvardijan Pavao Vučković.⁸²

⁸⁰ Petrov, Stanko; *Gospa Sinjska / povijest sinjskoga prošteništa*, Hrv. knjiž. Društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1928.; 44-46.

⁸¹ Marić, 83.

⁸² Isto, 81-84.

Slika 7. Svetište Gospe Sinjske

U neposrednoj blizini Svetišta nalazi se franjevački samostan, kojeg Sinjani od milja nazivaju *čuvarom Svetišta*. Samostan je postupno zidan i nadograđivan. U njemu se odgaja pomladak franjevac koji se spremaju za služenje Bogu. Godine 1735. u Sinju se predavala filozofija i moralno bogoslovlje, a 1826., skoro 100 godina nakon, određeno je da u Sinju bude provincijsko bogoslovno učilište. Sinjski je samostan poznat i po Franjevačkoj gimnaziji Provincije Presvetog Otkupitelja koja je otvorena 1854. godine i koja je bila prva gimnazija u južnoj Hrvatskoj u kojoj se nastava odvijala na hrvatskom jeziku. Fra Ante Konstantin Matas i ostali gimnazijski profesori uključili su se u Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji te na taj način odigrali važnu ulogu u sjedinjenju Dalmacije s ostatkom Hrvatske. Fra Karlo Kosor tada je zapisao: „*Sinjski franjevci, u prvom redu profesori njihova „Javnog višeg hrvatskog gimnazija“ (Matas, Tomić, Grupković, Šalinović, Milinović, Ivanović i dr.), nacionalno osviješteni u srednjim samostanskim školama i u filozofsko-teološkim učilištima, bolna su srca gledali ponižavanje i zlostavljanje svoga naroda, iz kojega su sami ponikli. Još ih je više boljelo što za Bachova apsolutizma nisu imali mogućnosti da dignu svoj glas protiv zapostavljenosti ogromne većine svog naroda i protiv povlaštenog položaja šake Talijana i talijanaša*“.⁸³ Franjevačka gimnazija djelovala je kao privatna škola, pravo javnosti dobila je tek 1940. godine. U jeku Domovinskog rata sagrađena je nova sjemenišna zgrada. Međutim, zbog učestalih srpskih napada, Franjevačka je gimnazija 1992. morala potražiti sklonište u

⁸³ Soldo; Šetka, 190.

samostanu u Živogošću. Gimnazijski se arhiv danas nalazi u gimnazijskoj zgradi pod državnom zaštitom.⁸⁴

U arhivu franjevačkog samostana nalazi se knjižnica s oko 50.000 knjiga, 14 inkunabula, oko 100 fascikla rukopisa te 120 zemljopisnih karata. Arhiv je prepun materijala iz bogate redovničke i mjesne prošlosti. Godine 1860. stvorena je u samostanu arheološka zbirka s veoma vrijednim antičkim spomenicima koja je također pod državnom zaštitom. Nakon dosta seljenja, zbirke Franjevačkog samostana u Sinju, arheološka, etnografska, numizmatička i paleontološka, od 1972. godine nalaze se u suvremenoj postavi u novosagrađenoj zgradi uz sjeverno krilo samostana.⁸⁵

5. SLAVLJA

5.1. DUBROVNIK

Festa svetog Vlaha nije samo jedan dan, Dubrovčani i svi štovatelji svetog Vlaha za nju se pripremaju cijelu godinu. Po završetku Feste, počinju pripreme za sljedeću godinu. Početkom siječnja, u Dubrovniku se održavaju tribine *Ususret Svetomu Vlahu* koje su praktična, ali i duhovna priprema za slavlje. Svetkovina traje nekoliko dana uz pobožnosti u crkvi te igre i zabave u gradu.

Bliža priprava započinje trodnevljem u crkvi svetog Vlaha. Predvoditelji trodnevlja su jedne godine franjevci, druge dominikanci, treće isusovci, a svake četvrte biskupijski svećenici. U trodnevlje se redovito svojim radovima uključuju i djeca osnovnoškolskog uzrasta. U organiziranju svetkovine aktivno sudjeluje Bratovština Presvetog sakramenta pri katedrali, a poseban doprinos događanju daje i Bratovština festanjula Svetog Vlaha koju čine festanjuli, kumovi procesije – pučani, pomorski kapetan te zanatlija. Festanjuli su svjetovni domaćini koji ravnaju dijelom Feste koji nije strogo liturgijski, a prvi se festanjuli spominju 1874. godine. Dva su festanjula, jedan pomorac i jedan obrtnik. Stari festanjuli okupljeni u Bratovštinu sastaju se u studenom te predlažu buduće festanjule koji se potom biraju tajnim glasovanjem u suradnji s rektorom crkve svetoga Vlaha. Nakon što od biskupa dobiju dekret o imenovanju, počinju s obavljanjem svojih zadaća: sastavljanje proglašenja svim štovateljima

⁸⁴ Isto, 191.

⁸⁵ Mrežni izvor: <http://www.gospa-sinjska.hr/index.php/kroz-proslost/52-samostan-i-svetiste-gospa-sinjske>; pristupljeno: 16. lipnja 2015.

sveca u kojem ih pozivaju na nadolazeću Festu, obilazak svih župa i crkava biskupije, posjet vojsci i policiji, upoznavanje sa protokolom Feste. Za svetkovine, festanjuli su obučeni u crno odijelo, bijelu košulju i kravatu, bijeli šal i rukavice, zaogrnuti crnim kaputom i s crnim šeširom na glavi.⁸⁶

Drugu, također zanimljivu funkciju, obavljaju trombunjeri. Od davnina su dio Feste, a u samim počecima nazivali su ih lombardijerima svetog Vlaha. To su muškarci koji pucnjavom iz trombuna izazivaju gromoglasan prasak, a za vrijeme Republike korišteni su za zastrašivanja i jačanje buke. Prvi se put spominju 1417. godine. Pod imenom Njarnjasi okupljaju se 1971. godine, a od 1972. do danas udruga nosi ime Dubrovački trombunjeri. Uvršteni su u Povijesne postrojbe Republike Hrvatske, u Prvu gardijsku počasnu bojnu, a članovi su i povijesnih postrojba Europe. Trombunjeri pucnjavom u gradskoj luci na Kandeloru otvaraju Festu. Na dan Feste dočekuju barjake te ih nakon završetka slavlja ispraćaju i pozdravljaju pucnjavom. Za vrijeme spuštanja barjaka s Orlandovog stupa, trombunjeri pucaju u gradskoj luci.⁸⁷

Proslavi svetoga Vlaha priključuju se gotovo sve župe Dubrovačke biskupije čije crkvene barjake nose barjaktari u narodnim nošnjama za vrijeme procesije. Neki barjaktari svoje barjake nose i više od dvadesetak godina. Za njih i za sve Dubrovčane i štovatelje svetoga Vlaha, posebna je čast svake godine sudjelovati u slavlju dubrovačkog nebeskog zaštitnika. U pripremama i samom slavlju sudjeluje i Dubrovačko poglavarstvo.

5.1.1. FESTA SVETOGA VLAHA

Festa svetoga Vlaha počinje svečanim otvaranjem svetkovine na Kandeloru ili Svijećnicu, a završava na Gorici svetoga Vlaha prve nedjelje nakon 3. veljače.

Svakog 2. veljače Dubrovnik slavi Gospu Kandeloru. Tada se u crkvi svetog Vlaha drže mise, a čitav dan pristižu vjernici koji se mole i pjevaju pred oltarom. Svećenici ih pritom blagoslivljaju tako da im na vrat prislone dvije u križ isprepletene svijeće. Vjernici imaju priliku dodirnuti i moćnik grkljana, srebrnu monstrancu, u kojoj se nalazi kost iz grla sveca. Za Gospe Kandelorske u narodu se ponavlja stara izreka: „*Kandelora, zimi 'ora, koja*

⁸⁶ Tchouhadjian, 111.

⁸⁷ Brigović, 149.

*muti do dna mora, za njon ide Blaž, koji govori da je laž, a glistina, kaže da je istina“.*⁸⁸ U narodu se pripovijeda, ako 2. veljače osvane vedar i hladan dan, do Jurjeva će dvanaest puta pasti snijeg. Uistinu, taj dan u Dubrovniku skoro uvijek bude pravi proljetni sunčani dan, iako snijeg uglavnom uvijek nakon Kandelore izostane. Ujutro glazba najavljuje svečanost mimohodom gradskim ulicama. Festanjuli okupljaju sve gradske barjake predvođeni barjakom svetoga Vlaha. Trombunjeri su pripremljeni i postrojani i čekaju plotunima najaviti početak svečanosti. Biskup s tarace crkve drži prigodni govor i molitvu *Laus* koju tradicionalno završava usklikom „*Živio sveti Vlaho!*“.⁸⁹ Nakon govora slijedi čitanje dobrih želja, čestitki i pozdrava koji stižu iz cijeloga svijeta. Potom djeca u narodni nošnjama donose na blagoslov plodove zemlje: kruh, vino, ulje, voće, kolačiće, vosak, a uz to i dvije bijele golubice u košarici. Svećenik pušta golubice na slobodu i trombunjeri zapucaju. U narodu se govori da let golubica ima svoju simboliku – ukoliko lete prema Istoku, bit će rata, a ako lete prema Zapadu, bit će mira i blagostanja. Zatim festanjuli podižu svečev barjak na Orlandov stup dok Katedralni zbor pjeva Himnu svetog Vlaha. Nakon otvaranja Feste, u Katedrali se pjevaju vespere⁹⁰ u čast svetoga Vlaha.⁹¹

HIMNA SVETOME VLAHU

<i>Sad razvijmo barjak,</i>	<i>Čuj, sveti Vlaho naš,</i>
<i>Pred oltar kleknimo svi</i>	<i>Molitve glas!</i>
<i>Prošlosti slavne</i>	<i>Dubrovnik čuvaj svoj,</i>
<i>Nek nam danas ožive dni</i>	<i>Čuvaj sve nas!</i>
<i>Kad Dubrave hridi</i>	<i>Uz barjaka vijor</i>
<i>Slobode bile su hram</i>	<i>I zvona časni zvuk</i>
<i>Zanosnu pjesmu svecu</i>	<i>Himnu Slobode davne</i>
<i>Spjevo je val o kam.</i>	<i>Pjeva ti harni puk.⁹²</i>

⁸⁸ Dragić, Marko; *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, 4, Split, 2010.; 479.

⁸⁹ Obično bi propovjednici trodnevlja držali i prigodni zaključni govor zbog kojega su za vrijeme komunizma neki bili i osuđeni.

⁹⁰ Po Klaiću, *lat. večernja* (služba Božja).

⁹¹ Tchouhadjian, 112.

⁹² Brigović, 145. Tekst himne napisao je Vinko Vilić, a himnu je uglazbio Rade degl' Ivellio. Poklonili su je Dubrovniku 1939., iste godine kada su bili festanjuli Feste u Zagrebu.

Svečani dan, 3. veljače, započinje budnicom gradskih zvona, limene glazbe i trombuna. U svečevoj crkvi sveta se misa drži u sedam ujutro. Nakon mise, festanjuli s trombunjerima i glazbom primaju blagoslov te kreću na Ploče dočekati barjake i hodočasnike iz Župe i Konavala. Potom s njima idu na Pile dočekati barjake i hodočasnike iz Rijeke dubrovačke, Primorja i otoka. Na Pilama se zatim izvijaju barjaci. Nakon izvijanja barjaka, svi zajedno prolaze Stradunom i klanjaju se pred Zbornom crkvom svetog Vlaha. Pred crkvom se također izvijaju barjaci na način da platno barjaka ne dosegne pod. Potom svi zauzimaju svoja mjesta za misu koja se u 10 sati održava pred Katedralom. Slavlje predvodi dubrovački biskup, a organizira ga rektor crkve Sv. Vlahe i katedralni župnik. Nakon mise slijedi procesija koja kreće Ulicom od puča. U njoj su biskupi i svećenici, redovnice i klerici, festanjuli i barjaktari, trombunjeri i zbor, a za njima puk, od kojih su mnogi u narodnim nošnjama i s vidljivim oznakama svojih crkava i župa. U procesiju se nose moći svetog Vlaha; moćnik glave, ruku, noge i grkljana te Isusova pelenica. Uz pjesme i zvonjavu svih gradskih zvona, procesija se iz Ulice od puča polako kreće Stradunom te dolazi pred svečevu crkvu gdje čuvar svetišta preuzme na pladnju moćnik svečeve glave i prinosi ga oltaru. Popodnevni program Feste ispunjen je tombolom i glazbenim programom. Hodočasnici i gosti iz daleka ispraćaju se tek nakon večernje mise kojom završava službeni dio programa Feste.⁹³

Slika 8. Procesija preko Straduna

Prvu nedjelju nakon Feste, vjernici u svečanoj povorci iz Grada hodočaste na Goricu svetoga Vlaha. Ispred crkvice na Gorici bude misa na otvorenom. Hodočasnici se nakon mise

⁹³ Tchouhadjian, 112-113.

vraćaju u Grad preko Gospina polja i Boninova. Točno u podne povorka kreće Stradunom prema svećevnoj crkvi gdje ih dočekuje rektor koji drži završni govor. Uz jeku plotuna iz trombuna i Himnu svetoga Vlaha, festanjuli spuštaju svečev barjak s Orlandova stupa. Odmah nakon, dok zbor pjeva državnu himnu, na stup se vraća državna zastava.⁹⁴

Međutim, iako se stoljećima održava, Festa nije uvijek ovako izgledala. Štoviše, u nekim vremenima različitih političkih vlasti nije bila dozvoljena. Najstariji dokument koji spominje Festu svetog Vlaha datira iz 1190. godine. Za vrijeme Dubrovačke Republike Festa je bila državni blagdan, kada bi svi stanovnici Republike dolazili u grad častiti sveca. Kako bi se omogućilo sudjelovanje svima, čak i dužnicima i zatvorenicima, uvedena je *Sloboda Svetog Vlaha*, razdoblje kad je svaki prekršitelj zakona, Dubrovčanin ili stranac, mogao tri dana prije i tri dana poslije blagdana slobodno doći u grad, bez straha da će biti uhićen. S vremenom se „sloboda“ produžila na sedam dana prije i sedam dana poslije Feste, a takav zakon trajao je sve do pada Republike 1808. godine.⁹⁵

Za razliku od danas, kroz 15. i 16. stoljeće, na Svijećnicu se održavao i vojni mimohod prije večernje mise na kojoj bi prisustvovao i knez. Sljedeći dan, nakon pucanja topova i zvonjave zvona, knez bi zajedno s uglednicima iz grada izašao pred Knežev dvor gdje bi dočekao trznice, dvanaest mladih pekarica koje bi u narodnim nošnjama plesale kolo. Nosile bi stjegove sa prikazima ulja, vina, povrća i kolača, a na glavama bi imale košarice s kruhom ukrašene maslinovim grančicama. Njihovi darovi i ples bili su simbol obilja i mira. Nakon čitanja lauda, uslijedila bi bučna vojna parada te procesija. Poslijepodnevni program bio je namijenjen za zabavu, pjesmu i ples, kao i danas, uz iznimku ratničkih igara. Ono što privlači pozornost jest činjenica da su mladi Dubrovčani znali zaigrati I igru sličnu sinjskoj Alci. Objesio bi se srebreni kolut težak četiri libre, a natjecatelji bi ga pokušali pogoditi kopljem dok bi jahali na konjima. U igri bi pobijedio onaj trkač koji bi tri puta pogodio srebreni kolut. Nekad se, kako bi se produžila natjecanje, igralo i za tri srebrena koluta.⁹⁶

U 18. stoljeću, čast podizanja barjaka na Orlandov stup na Svijećnicu pripala je Velikom admiralu dubrovačke mornarice. Pritom bi on izgovarao Laus na talijanskom jeziku, a za njim bi u zboru odgovarali pomorski kapetani. Zadržao se običaj pucanja iz topova i udaranja u bubnjeve te plesa pekarica. Poslijepodne bi se održala smotra vojske, sastavljene

⁹⁴ Isto.

⁹⁵ Nagy; 256.

⁹⁶ Janeković, Zdenka; *Javni rituali u političkom diskursu humanističkog Dubrovnika*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, 29, Zagreb, 1997.; 74-76.

od seljaka iz Rijeke i Župe dubrovačke koji bi u svečanim odorama na konjima tri put obišli Grad. Pritom bi se tri puta poklonili knezu pred Dvorom pucajući iz pušaka dok bi vođe čete izvijali zastave. Festa se slavila jednako kao i ranije, a poslijepodne se održavala parada redovne vojske na čelu s Velikim kapetanom. Kapetan bi nosio zlatom izvezenu odjeću, na glavi je imao nakićenu kacigu, a u ruci dugo koplje. Također, imao je momka koji ga je pratio te četiri stjegonoše. Biti Veliki kapetan bila je najveća čast koja je mogla biti ukazana pučaninu u doba Republike. Nasuprot njegovoj vojsci nalazila se druga vojska, predvođena kontra-kapetanom. Nakon što bi vojske tri puta obišle Grad uz pucnjavu, igru koplja i zastava, pred Dvorom bi započela vojnička igra između kontra-kapetana i Velikog kapetana u kojoj bi uvijek pobijedila vojska Velikog kapetana. Bitka bi uvijek završila pozdravom: „*Presvijetli kneže, dobili su naši, sve je mirno!*“.⁹⁷

Velike su promjene nastupile u 19. stoljeću kada se padom Dubrovačke Republike prestaje slaviti sveti Vlaho. Održavane su bile samo svete mise. Takvo je stanje potrajalo sve do 1836. kada je, pukim čudom, kolera zaobišla Dubrovnik. Dubrovčani su to čudo pripisali svetomu Vlahu te su već od sljedeće godine nastavili priređivati Festu svetoga Vlaha. Za Svijećnicu bi svećenici provodili blagoslov grla, tzv. grličanje. Taj običaj, kao i mnogi drugi nastali su ili oživjeli upravo u 19. stoljeću te postoje i u Festi kakvu danas slavimo.⁹⁸

5.2. SVETKOVINA VELIKE GOSPE U SINJU

U kolovozu se, prije svetkovine Marijina Uznesenja, odvija još jedan važan događaj, zbog kojeg su Sinjani također iznimno ponosni na svoj kraj i podrijetlo.

Kako bi proslavili pobjedu nad Turcima 1715. godine, Sinjani su uspostavili vitešku igru u kojoj momci i muškarci iz Sinja, obučeni u narodne nošnje, trčeći na konjima, kopljem gađaju u gvozdeni kolut. Kolut je razdijeljen na tri dijela, a zove se *Alka*. Po njemu je viteška igra i dobila ime. „*Sinjska je Alka glasovita... Ona je utemeljena da se ovjekovječi uspomena oslobođenja Sinja od Turaka pomoću Gospe Sinjske.*“⁹⁹ U čast svoje Zaštitnice, Sinjani ni jednu godinu nisu propustili „trčati“ Alku.

⁹⁷ Margaritoni, *Sveti Vlaho*; 72-83.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Soldo; Šetka, 45.

Najstariji pisani spomen o Sinjskoj alci potječe iz 1798. godine. U pismu kojeg je 10. veljače austrijski dvorski komesar poslao zapovjedniku Sinja odobrava se daljnje održavanje Alke na posljednji dan karnevala, kao što se običavalo ranije. Iz raznih dokumenata nakon spomenutog pisma, vidljivo je da se Alka trčala u različita razdoblja kroz godinu, a ponekad i po dva puta godišnje. U svojoj dugoj povijesti samo se tri puta trčala izvan Sinja: 1832. u Splitu iz nepoznatih razloga, 1922. u Beogradu prilikom ženidbe kralja Aleksandra te 1946. u Zagrebu povodom 3. kongresa USAOJ-a¹⁰⁰. Smatra se da je Sinjska alka jedina očuvana viteška igra od brojnih nadmetanja koja su se održavala u mletačkoj Dalmaciji u: Zadru do 1820., Makarskoj do 1832., Imotskom do 1840. godine.¹⁰¹

Pravila turnira određena su Statutom iz 1833. godine, a naglašavaju važnost poštene igre i sudjelovanja u životu zajednice. Status nalaže i da alkari moraju biti članovi obitelji s područja Sinja i Cetinske krajine. Alka se trči svake prve nedjelje u kolovozu. Jedinstveno je viteško natjecanje u Hrvatskoj, ali i u Europi. Pred Alku, alkari naporno vježbaju jahanje i gađanje kopljem. Posljednja dva „trčanja“ uoči natjecanja zovu se Bara i Čoja, one također izazivaju veliki interes Sinjana i ljubitelja ove viteške igre. Na dan svečanog natjecanja, limena glazba svira tradicionalne koračnice, a prati ih povorka alkara i alkarskih momaka obučenih u tradicionalne nošnje sinjskog kraja. Prije početka trke, povorka kreće pred Crkvu Gospe Sinjske gdje spuštanjem kopalja pozdravlja svoju Zaštitnicu i prima blagoslov. Kršni alkarski momci na ramenima nose puške kremenjače, a na pojasevima imaju nanizane kubure i handžare. Arambaša predvodi momačku četvu, a iza nje jašu ponosni alkari na čelu sa zapovjednikom, alaj-čajušem. Povorka prolazi preko pijeskom nasute ulice, tj. trkališta, na kojem se potom odigrava nadmetanje u gađanju metalne alke „u sridu“.

Alkari moraju, u punom konjskom trku, kopljem dugačkim do 3 metra pogoditi alku koja je napravljena od dva međusobno povezana obruča između kojih su tri jednaka dijela. Pogodak u gornji razdio donosi dva boda, ostala dva razdjela nose po jedan bod, a pogodak u sridu – mali srednji obruč, alkaru donosi tri boda. Slavodobitnik je onaj koji nakon treće trke skupi najveći broj bodova. Ako dvojica ili više alkara imaju jednak broj bodova, slijedi pripetavanje, napeto dodatno odigravanje koje gledatelji prate s velikim zanimanjem. Vojvodin pobočnik na kraju natjecanja izvješćuje vojvodu koji alkar ima najviše bodova. Vojvoda potom proglasi pobjednika stavljajući mu hrvatsku trobojnicu na koplje. Svečani

¹⁰⁰ Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije.

¹⁰¹ Ljubičić, Boris; *Alka*, Viteško alkarsko društvo, Sinj, 2001.: 18.

trenutak proglašenja slavodobitnika prati pucanje mačkula s bedema staroga Grada. Zatim Predsjednik Republike Hrvatske drži kraći prigodni govor te predaje pobjedniku sablju, a njegovom momku perni buzdovan ili kuburu kao poklon.¹⁰²

Slika 9. Alkar u trku

Koliko su se Sinjani ponosili svojom Alkom i cijenili kulturno naslijeđe svojih predaka, pokazuje i to što su, unatoč ratovima i pustošenjima Cetinskog kraja, uspjeli sačuvati većinu starih odora i nošnji, alkarske opreme i naoružanja iako nije bilo institucije koja bi bila zadužena za čuvanje tako dragocjene baštine. Za vrijeme Drugog svjetskog rata, Franjevački je samostan čuvao ratnu opremu i nije ju htio ustupiti talijanskoj vojsci prilikom fašističke parade. Danas se za sve navedeno brine Viteško alkarsko društvo.¹⁰³

Neosporno je da će se nešto od bogate sačuvane baštine moći razgledati i u Muzeju Sinjske alke koji će svoja vrata svečano otvoriti u kolovozu 2015., prije završne proslave 300. obljetnice čudesne obrane Sinja! Zaslužno otvaranje Muzeja Alke tek je jedan od projekata u sklopu obilježavanja ovog nevjerojatno vrijednog i važnog jubileja. Uz niz izložbi radova i projekcija filmova posvećenih Majci Božjoj i viteškoj Alci igranoj njoj u čast, planiran je i niz znanstvenih međunarodnih skupova, objavljivanje leksikona Sinjske alke, tiskanje nove poštanske marke, izrada alkarskih suvenira, kovanje zlatnog i srebrnog novca s alkarskim motivima, otvaranje Alkarskih dvora, snimanje dokumentarno-igranog filma...

¹⁰² Isto; 20.

¹⁰³ Isto, 21.

Slika 10. Detalji s nošnji alkarskih momaka i alkara

Po međunarodnim mjerilima, Alka je proglašena hrvatskim pokretnim spomenikom kulture najviše kategorije. Veliku čast ukazao joj je i Međunarodni odbor UNESCO-a 16. studenoga 2010. kada je na sjednici u Nairobiju donio odluku o upisu Sinjske alke na Popis zaštićene nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Tada je najstarija viteška igra na svijetu dobila i službeno priznanje najvažnije svjetske organizacije koja promiče kulturne vrijednosti.¹⁰⁴

I za Festu svetog Vlaha, koja je kroz stoljeća bila osporavana i zabranjivana, u 21. stoljeću uslijedilo je priznanje. Krovna kulturna institucija svijeta, UNESCO, 2009. godine uvrstio je Festu na Popis zaštićene nematerijalne kulturne baštine čovječanstva. Na taj je način Festa dobila svjetsko priznanje 30 godina nakon što je i sam grad Dubrovnik uvršten na UNESCO-ov popis nematerijalne svjetske baštine (1979.).¹⁰⁵

Uz duhovne obnove kroz ljeto kao pripreve za veliki blagdan, odlazak na misu te ispovijed, značajna je i devetnica Gospi Sinjskoj. Devet dana prije blagdana, vjernici počinju skrušeno moliti svoju Majku kako bi dostojno i čista srca dočekali njen blagdan. Mladi i stari, zdravi i onemoćali, svi pješice hodočaste u Sinj. Neki idu bos i mole za iskupljenje grijeha, neki tiho mole za uslišenje molitvi, neki idu u grupama i razdragano pjevaju Gospi. Tih dana svi putovi vode u Svetište Gospe Sinjske koja uslišava sve molitve koje dolaze iz srca.

Najviše hodočasnika pristigne u Sinj u noći uoči blagdana Velike Gospe. Crkva, dvor i svaki slobodni kutak oko crkve budu puni vjernika koji se odmaraju čekajući na ispovijed i

¹⁰⁴ Hrovatin, Mirela; *Procesi očuvanja i popisivanja nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 36, Ministarstvo kulture, Zagreb, 2012.; 126.

¹⁰⁵ Isto, 128.

prvu misu u zoru velikog blagdana. Blagdan Uznesenja Marijinog osobito se svečano slavi cijeli dan. Ujutro, nakon što se sviranjem fanfara i zvonjavom crkvenih zvona označi skidanje Čudotvorne slike Gospe Sinjske s oltara, slika se okadi te se zapjeva Njoj u slavu. Zatim četvorica svećenika uzimaju Sliku na ramena da je prenesu okićenim ulicama Sinja. U procesiji, koja se jako sporo kreće potpuno zbijenim ulicama, Sliku jedni drugima prenose alkari, alkarski momci, predstavnici hrvatske policije i vojske, predstavnici braniteljskih udruga, redovnice i vjeroučitelji te druge civilne udruge. Za vrijeme procesije čitaju se tekstovi za razmišljanje na onu temu na koju je usmjeren blagdan te određene godine; obitelj, ljubav, zahvalnost, trpljenje... Ushićeni puk nagurava se kako bi došao što bliže Prilici Majke Božje, svi je žele pomilovati i poljubiti.

Slika 11. Procesija

Procesija se završava na trgu ispred crkve na kojem je napravljen oltar s kojega se odmah potom odvija euharistijsko slavlje. Za vrijeme slavlja, zbor župe Čudotvorne Gospe Sinjske ne propušta pjevati himnu Gospi Sinjskoj.

HIMNA VELIKOJ GOSPI

*O Gospe Sinjska Djevo sveta
Divno Te divno proslavi Bog.
Slave Te glasi cijeloga svijeta,
Majka si mila Ti puka svog.
Na Tebi blista sav neba kras,
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*Ko kapi silnog sinjeg mora
I sitnog p'jeska po zemlji svoj,
Ko šarnog cvijeća s polja, s gora,
Tvojih je Djevo čudesa broj.
I mi svoj k Tebi dižemo glas,
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*Pomogla Ti si svome puku,
Kadno pod Sinjem bjesnio boj.
I sad nam pruži moćnu ruku,
U borbi i sad Narod je Tvoj.
Da ne klonemo, moli za nas
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*U mucu svakoj slatka nada
I lijek si našim ranama Ti.
Sa srcem bolnim, punim jada,
Hitimo Tebi ponizno svi.
Život i radost sviju si nas,
O Gospe Sinjska, budi nam spas!*

*Mi djeca Tvoja, Majko draga,
Stupamo k licu milomu Tvom,
Plamteći za Njim, Djevo blaga,
Svim srcem svojim i dušom svom.
I molimo Te u jedan glas:
O Gospe Sinjska, budi nam spas!¹⁰⁶*

Svake se godine sve više i više ljudi okuplja na misi, a poslije se teško razilaze i odgađaju povratak kućama do večeri. Vjernici blagoslivljaju kupljene krunice i nakit s likom Gospe Sinjske, šetaju gradom i uživaju upijajući duh zajedništva, ljubavi i ponosa koji je tih dana još više no inače prisutan u Sinju.

¹⁰⁶ Marić, 276. Tekst himne napisao je fra Ante Jadrijević, a himnu su uglazbili fra Ivan Glibotić, Mato Leščan i Dražen Žanko. Prvi je put objavljena u *Glasniku Čudotvorne Gospe Sinjske* 1936. godine.

6. ZAKLJUČAK

U ovom sam radu pokušala ukratko objasniti značaj usmene književnosti na očuvanje tradicijske kulture jednoga naroda. Od davnina su ljudi imali potrebu slušati i prepričavati legende i ostale književne vrste nastale usmenom predajom. S generacije na generaciju prenosile su se pjesme, poslovice, zagonetke. Nije bilo medija pomoću kojih ljudi danas skraćuju vrijeme, već se svaki slobodni trenutak koristio za druženje. Za vrijeme druženja, ljudi bi među sobom dijelili duhovite dogodovštine, poticali djeci maštu prenoseći priče ili pjevajući pjesme koje su njima pričali stari. Ako se među društvom našao koji kreativni pojedinac, to je bila prilika za nastajanje još jednog kratkog usmenoknjiževnog djela. Da tome nije bilo tako, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, mi danas ne bismo znali odakle smo, što smo i tko smo, kakav je naš kulturni i duhovni identitet. Hrvatski je narod oduvijek shvaćao važnost usmene književnosti te je poticao na istraživanje i zapisivanje iste. Jako je puno tema koje nalazimo u usmenoknjiževnim tekstovima; od sveprisutne ljubavi prema momku ili curi, majci ili djetetu, rodnom kraju, od štovanja svetaca, svetkovanja blagdana kroz godinu, do boli i patnje zbog gubitka voljene osobe, neuzvrćene ljubavi ili odlaska iz domovine. U narodu se učilo i rugalo, smijalo i plakalo, hvalilo i klelo – sve u isto vrijeme. Dokazi o tome, kao i o nastanku i mijenjanju te održavanju običaja kroz različita razdoblja leže upravo u zapisanoj usmenoj književnosti. Možemo samo pretpostaviti koliko je toga nepovratno izgubljeno jer nije dovoljno dugo poživilo u narodu da bi bilo zapisano. Ipak, ponosimo se svojim književnim naslijeđem jer nam svjedoči o kulturnom, duhovnom, socijalnom naslijeđu, svemu onome što su naši preci sačuvali za nas.

Hrvati su bili pogani, tek su se doseljenjem na ove prostore započeli pokrštavati. Stoga je posebno zanimljivo proučavati tradicijsku kulturu i običaje vezane za svetkovine kroz kalendarsku godinu. U svom sam se diplomskom radu dotakla tradicijske kulture dubrovačkog i sinjskog kraja na način da sam pokušala usporediti zaštitnike gradova odakle su rodnom moji roditelji. Sveti Vlaho, biskup i mučenik, i Gospa Sinjska, Majka Božja koja je obranila Sinj, na prvi su pogled neusporedivi jer se ne radi o dvoma svecima, već o jednom svecu i o Majci Božjoj koja je jedina, uz svog Sina, uznesena na Nebo. Ipak, da se zaključiti da katolici, uz Majku Božju, jako drže i do svetaca zaštitnika te se za njihove blagdane posebno pripremaju. Sveti Vlaho je štovan i čašćen ne samo u Dubrovniku, već i u cijeloj Hrvatskoj, a njegov kult se iz Armenije preko Italije proširio cijelom Europom. Glasi o svetom Vlahu došli su čak i do Azije, Amerike i Australije. Vidljivi dokazi o štovanju ovog

sveca mnoge su crkve i kapelice podignute njemu u čast svugdje po svijetu. Također, jako je mnogo crkava posvećenih Gospi; a sva ta mjesta na koja vjernici hodočaste ne bi li izmolili Gospu za milost, oprost ili joj se zahvalili, nazivamo marijanskim svetištima. Neka od najpoznatijih marijanskih svetišta u svijetu izgrađena su nakon ukazanja Blažene Djevice Marije. U Hrvatskoj nisu zabilježeni takvi slučajevi, ali to ne umanjuje količinu milosti koje Majka dijeli svoj svojoj djeci koja joj se utječu otvorena i iskrena srca. Svetište Čudotvorne Gospe Sinjske ustanovilo se nakon čudesne obrane Sinja od Turaka kada je „žena u bijelom“ bdjela nad Gradom i pomagala umornoj sinjskoj vojsci. Zbog ove legende, koja se ponosno prenosi u narodu, svake se godine rijeke hodočasnika sliju u Sinj i druga marijanska svetišta u Hrvatskoj na obljetnicu obrane, blagdan Uznesenja Marijina ili Velike Gospe, 15. kolovoza. I na dubrovačkom području prepričavala se legenda o sjedobradom starcu koji je došao sa svojom nebeskom vojskom upozoriti don Stojka na Mlečane koji su naivno htjeli osvojiti Grad. Narod vjeruje da je sveti Vlaho spasio Dubrovnik i slavi svoga zaštitnika 3. veljače. U narodu se prenose i svjedočanstva o postojanju reda koji objedinjuje lik svetog Vlaha i Blažene Djevice Marije u vrijeme križarskih ratova. Ono što dodatno povezuje dubrovačkog zaštitnika i Majku Božju, priznanje je UNESCO-a koji je uvrstio *Festu svetog Vlaha i Alku*, vitešku igru koja se trči u čast Gospine obrane Sinja, na popis zaštićene nematerijalne kulturne baštine čovječanstva te na taj način samo učvrstio ove gradove na svjetskoj mapi mjesta koja se moraju posjetiti i kulture koja se mora doživjeti.

Pokušamo li svesti sve navedene teme pod jedan nazivnik, jedan pojam, on bi zasigurno bio *sloboda*. Usmena književnost pritom bi bila vrsta slobodne književnosti, lišene normi i pravila koja ograničavaju pisanu riječ. Ona je nastajala i nastaje slobodno, odrješuje ruke kreativcu – prenositelju priče, živi svojim životom i nadživjet će i ljude i razdoblja, kao i do sada. Legenda o Gospi Sinjskoj koju vjerni puk odlučuje počastiti svojom zaštitnicom nastaje upravo nakon oslobođenja Sinja. Sloboda, toliko željena i sanjana, ona za koju su klečali pred Čudotvornom slikom Majke Božje, nije mogla biti ostvarena bez pomoći Nebeske Zaštitnice koja već 300 godina bdije i čuva svoj Grad. O posebnoj sponi između Dubrovnika i *slobode*, čini se, već su ispjevani najljepši stihovi koje ne treba dodatno ukrašavati. Ivan Gundulić himnički je opjevao *lijepu, dragu i slatku slobodu* te je stavio na pijedestal najuzvišenijih vrijednosti. Jedino što preostaje za zaključiti jest da je slobodan narod onaj koji poznaje svoju povijest i tradiciju, čuva je i prenosi na buduće naraštaje.

LITERATURA

1. Anić, Vladimir; *Rječnik hrvatskoga jezika*, Novi liber: Europapressholding, Zagreb, 2007.
2. Badurina, Anđelko; *Leksikon ikonografije liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.
3. Belaj, Vitomir; *Hod kroz godinu*, Golden Marketing, Zagreb, 1998.
4. Bešker, Inoslav; *Goli blagdani*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2004.
5. Botica, Stipe; *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Školska knjiga, Zagreb, 1995.
6. Botica, Stipe; *Lijepa naša baština (književno-antropološke teme)*, Sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.
7. Bošković-Stulli, Maja; *Usmena književnost nekad i danas*, Prosveta, Beograd, 1983.
8. Bošković-Stulli, Maja; Zečević, Divna; *Povijest hrvatske književnosti*, knj. 1, Liber: Mladost, Zagreb, 1978.
9. Brigović, Dominik; *Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika*, Dominik Brigović, Dubrovnik, 2012.
10. Dragić, Marko; *Svijeća u kulturnoj baštini Hrvata*, Crkva u svijetu, 4, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2010.
11. Dragić, Marko; *Starohrvatske povijesne teme u suvremenom narodnome pripovijedanju*, Zbornik radova Filozofskoga fakulteta u Splitu, br. 2/3, Split, 2009.
12. Dragić, Marko; *Poetika i povijest hrvatske usmene književnosti (Fakultetski udžbenik)*, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu, Split, 2008.
13. Dubrovnik, Statut; *Statut grada Dubrovnika: sastavljen godine 1272*, Državni arhiv, Dubrovnik, 2002.
14. Fališevac, Dunja; Foretić, Miljenko; Paljetak, Luko; *Sveti Vlaho, dubrovački parac u hrvatskoj književnosti*. Matica Hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2001.
15. Gavazzi, Milovan; *Godina dana hrvatskih narodnih običaja*, Hrvatski sabor kulture, Zagreb, 1991.
16. Hrovatin, Mirela; *Procesi očuvanja i popisivanja nematerijalnih kulturnih dobara u Hrvatskoj*, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, 36, Ministarstvo kulture, Zagreb, 2012.
17. Klaić, Bratoljub; *Rječnik stranih riječi*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1983.

18. Lubina, Petar, svećenik; *Vodič marijanskom Hrvatskom*, Franjevačka provincija Presv. Otkupitelja, Split, 2012.
19. Ljubičić, Boris; *Alka*, Viteško alkarsko društvo, Sinj, 2001.
20. Marčinko, Mato; *Marijanska hodočašća*, Glas Koncila, Zagreb, 2010.
21. Margaritoni, Marko; *Dubrovnik između povijesti i legende*, Državni arhiv, Dubrovnik, 2001.
22. Margaritoni, Marko; *Sveti Vlaho: Povjesnice i legende*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998.
23. Marić, Mirko, svećenik; *Sinj i njegova Gospa*, Matica Hrvatska – ogranak Sinj, Sinj, 2012.
24. Marković, Ivan, svećenik; *Sinj i njegovo slavlje*, Dionička tiskara, Zagreb, 1898.
25. Milinović, Šimun, svećenik; *Hrvatske uspomene iz Dalmacije*, Školska knjiga, Zagreb, 2004.
26. Muraj, Aleksandra; Vitez, Zorica; *Hrvatska tradicijska kultura: na razmeđu svjetova i epoha*, Barbat, Zagreb, 2001.
27. Nagy, Josip; *Sveti Vlaho zaštitnik Dubrovnika*, Crkva u svijetu, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu, Vol.7 No.3, Split, 1972.
28. Janeković, Zdenka; *Javni rituali u političkom diskursu humanističkog Dubrovnika*, Radovi Zavoda za hrvatsku povijest, 29, Zagreb, 1997.
29. Petrov, Stanko; *Gospa Sinjska / povijest sinjskoga prošteništa*, Hrv. knjiž. Društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1928.
30. Skatolini, Nada; *Pripovijesti o Gradu*, Matica Hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2006.
31. Skurla, Stijepo; *Sveti Vlaho, biskup i mučenik od Sevasta: dubrovački obranitelj*, Tisak Dragutina Pretnera, Dubrovnik, 1871.
32. Soldo, Josip; Šetka, Jeronim; *Sinjska spomenica 1715. - 1965.*, Franjevački provincijalat, 1965.
33. Šetka, Jeronim; *Gospa Sinjska*, Svetište Gospe Sinjske, Sinj, 1983.
34. Tchouhadjian, Armand; *Sveti Vlaho, biskup iz Sebaste*, Matica Hrvatska – ogranak Dubrovnik, Dubrovnik, 2010.

35. Tomašević, Luka, svećenik; *Između zemlje i neba: vjera i moral u životu kršćana sinjske krajine u 18. stoljeću*, Franjevački samostan; Sinj, 2000.
36. Vereš, Tomo; *Sveti Vlaho i Dubrovnik*, Nova stvarnost, Zagreb, 1998.
37. Vučić, Petar; *Hrvatski duh alke: simbolika i filozofija hrvatske povijesti*, Consilium, Zagreb, 1998.

Mrežni izvori:

1. *Split: „Vodič marijanskom Hrvatskom“*; http://www.franjevci-split.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=3852&Itemid=20; (pristupljeno: 16. lipnja 2015.)
2. *Samostan i svetište Gospe Sinjske*; <http://www.gospa-sinjska.hr/index.php/kroz-proslost/52-samostan-i-svetiste-gospe-sinjske>; (pristupljeno: 16. lipnja 2015.)

SAŽETAK

Usmena književnost vrsta je književnosti koja je nastala od naroda i za potrebe naroda te je najstariji oblik književnosti. Pojam *usmena književnost* obuhvaća legende, priče, pjesme, poslovice, zagonetke; sve što se usmeno prenosi s generacije na generaciju. Zbog te tradicije, u narodu su se očuvale legende, koje su predstavljene u radu, a koje i danas žive među štovateljima svetog Vlaha i Gospe Sinjske, i u kojima su opisane njihove čudotvorne moći zahvaljujući kojima su dobili čast postati zaštitnicima Dubrovnika i Sinja.

Dubrovčani 3. veljače slave svog zaštitnika, svetog Vlaha, a Sinjani 15. kolovoza svoju zaštitnicu, Gospu Sinjsku. Također, opisane su moći svetog Vlaha te Čudotvorna slika Gospe Sinjske koje vjernici časte u procesiji na same blagdane. Brojne su crkve i kapelice posvećene svetom Vlahu i Marijinom Uznesenju na Nebo jer su kultovi svetog Vlaha i Blažene Djevice Marije rašireni svuda po svijetu, od Europe, Amerike, Australije do Azije. Navodno je na području Izraela za vrijeme Križarskih ratova postojao Red svetog Vlaha i Blažene Djevice Marije, čiji su se pripadnici zalagali za oslobađanje Svete zemlje od krivovjernika. U radu su opisana slavlja, Festa svetog Vlaha i blagdan Velike Gospe koji se slave u cijeloj Hrvatskoj, a najposebnija slavlja budu u Dubrovniku i Sinju. Jedinствenu potvrdu vrijednosti ove su svetkovine dobile kada je UNESCO na popis zaštićene svjetske nematerijalne baštine odlučio uvrstiti Festu i Alku, koja se od velike obrane Sinja od Turaka održava svake godine u čast Gospi Sinjskoj.

SUMMARY

Oral literature is a kind of literature that was created by the people and for the people's needs, thus is the oldest form of literature. The term *oral literature* includes legends, stories, poems, proverbs, riddles; everything that is being transmitted orally from generation to generation. Thanks to this tradition, the people have preserved legends that still live among the worshipers of Saint Blaise and Our Lady of Sinj. Also, they were given the honor of becoming patrons of Dubrovnik and Sinj due to their miraculous powers that were presented in the work.

Dubrovnik celebrates its patron on February 3rd and the people of Sinj celebrate their patroness on August 15th. St. Blaise's relics and miraculous image of Our Lady of Sinj, which are honored in holiday's procession, are also described here. There is a large number of

churches and chapels dedicated to Saint Blaise and Assumption of Mary into heaven for the cults of St. Blaise and the Blessed Virgin Mary were spread all over the world – from Europe, America and Australia to Asia. Apparently, there was an Order of St. Blaise and the Blessed Virgin Mary in Israel during the Crusades, whose members wanted to free the Holy Land from the heretics. This paper describes the feast of Saint Blaise and Assumption of Mary, which are celebrated throughout Croatia. The most special celebrations are held in Dubrovnik and Sinj. These feasts received a unique value confirmation after UNESCO decided to inscribe St. Blaise's feast and Alka (a tournament instituted in honor of the Lady of Sinj for she miraculously defended Sinj from the Turks in 1715) on the List of World Heritage Sites.